

Mezi sakrálním a parodickým. Klicperovo(?) Kázání o přehrozném utrpení a moci ječmena v kontextu nejen své doby

Jiří Hubáček

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav české literatury a komparatistiky
jirihubacek92@gmail.com

SYNOPSIS

Between the Sacral and the Parodic: Klicpera's (?) Sermon on a Terrible Suffering and the Power of Barley, Not Only in the Context of Its Era

This study analyses Klicpera's dubium, a parodic sermon based on similarities between Christ's suffering and the processing of barley in beer production. The primary aim is to show how a genre that begins by parodying scripture gradually transforms into a declamatory text, which functions in the culture of the Czech national movement mainly as light reading but also aims to homogenize the Czech national community. Furthermore, the study shows numerous thematic parallels in foreign literatures which may serve (mainly within the world imagined by Klicpera's text) as very interesting comparative materials. Attached to the study is a critically verified edition of Klicpera's text.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Václav Kliment Klicpera; národní obrození; deklamace; parodické kázání; heroikomika; pivo / Václav Kliment Klicpera; Czech national movement; declamation; parodic sermon; heroicomic poetry; beer.

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366680.2020.1.2>

Je-li některé části literárního díla Václava Klimenta Klicpery dnes věnována pozornost, je to téměř výhradně jeho dramatické dílo veseloherní. Tato okolnost však mimo jiné zapřičiňuje, že víme vlastně jen málo o zbývající (rozsáhlejší) části jeho dramatického díla, tím méně pak o jeho poezii a próze. Z tohoto důvodu se chceme v následujícím textu zabývat vůbec nejméně připomínanou položkou Klicperova díla. Půjde nám přitom především o vyhledání a zjištění širších historických horizontů, do nichž lze na první pohled nevýznamný text zasadit. Cílem tedy nebude ani jeho striktní čtení v dobových historických souvislostech obrozené literatury, ale spíše nastínění a představení některých základních vývojových tendencí jednotlivých témat, jež Klicperův text zachycuje v určité jejich fázi a odráží v komplexnosti jejich historických konotací. Naší snahou tedy bude především ukázat, nakolik jsou některé základní tendence, jež lze v Klicperově textu vysledovat a vyložit (jistě úspěšně) čistě z českého dobového kontextu parodického spisku, přítomny ve světové literatuře

obecněji. Studie, jejíž některé části proto mohou zdánlivě působit spíše jako neurovaný sběr surového materiálu, si tak klade za cíl poukázat na obecnější a dalekosáhlejší tematické souvislosti některých motivů přítomných v naší humoristické/parodické literatuře, než by umožnilo „pouhé“ zasazení do úzkých dobových literárněhistorických či obecněji kulturních kontextů.

Pokládali jsme tento (spíše metodologický) úvod za nutný zejména proto, že zvýraznění našeho záměru v sobě do značné míry nese jakousi apologii struktury následujícího textu, který si neklade za cíl být sevřenou literárněhistorickou studií. Nejprve je totiž třeba nastínit základní problémy týkající se vzniku a autorství zvoleného textu, aby na tomto základě mohly být zvýrazněny rysy obrozeného fenoménu deklamace, jež budou nadále pro naše uvažování příznačné. Poté budeme na základě těchto zjištění moci přistoupit ke srovnání Klicperových textů s předlohami, jichž patrně použil. Výsledky komparace se pak pro nás (spolu s předchozími premisami) v závěru mohou stát východiskem pro poukazy na přetrvávání a variující artikulaci jednotlivých tematických okruhů, jak ji Klicperův text reflektuje, v širokém rámci „světové literatury“. Zejména tyto (byť jen letmo naznačené) paralely chtějí ukázat, nakolik mohou být témata humoristické/parodické literární produkce, mnohdy buď vůbec marginalizované, nebo vykládané v úzkém kulturním rámci doby svého vzniku, ve světových literaturách nejen životná, ale též velmi často podobně pojiňmaná a uchopovaná.

I. OTÁZKA AUTORSTVÍ

Krátký text nazvaný *Kázání o přehrozném utrpení a moci ječmena, kterýžto v ruce hříšné se vydal, aby nás, bratři a sestry, svou libou chutí potěšil*, byl Klicperovi připisán teprve posmrtně; učinil tak František Bačkovský, když roku 1906 pořídil jeho edici. Důvody, jež ho k atribuci textu vedly, jsou samy o sobě signifikantní.

Jedním z mnoha textů, který byl s Klicperou tradičně spojován a po celé 19. století velmi oblíben, byla básnická hříčka *Osummecítma pravidel hry mravopočestné, která se vůbec nazývá šestadvacet aneb Trapulky do bulky* (s Klicperovým podpisem otištěna v Dobroslavu roku 1821). Až do počátku 20. století zaznamenáváme řadu jejích úprav a přepracování; text býval vydáván pod jiným názvem, nebo dokonce připisován jiným autorům.¹ Navíc nacházíme řadu tisků anonymních, často zasazujících drobnou

1 Srov. jen namátkou vydání u V. Špinky z roku 1839, za jehož autora je označen Antonín Švihlík (přičemž „hra mravopočestná“ se mění na „hru dovolenou“), tisk z roku 1842, jež hlásá, že pravidla byla „zlepšena a zmnožena od Justina Lussora“, nebo dramaturzi V. Sedláčka, která pod názvem *Šestadvacet před soudem, aneb Bulka v nebezpečnosti, dle stejné básně Klicperovy* vyšla v Plzni v roce 1839. Podobné úpravy a přepracování nacházíme ale i v době pozdější, tak např. Josef Bojislav Pichl přepracovaný text otiskl roku 1880 pod názvem *Šestadvacet paragrafů o bulce*, a teprve rokem 1890 je datován tisk, jež přidává latinský podtitul *Cum conventione et assensu vusis peritorum*. — Nakolik rozšířené nejrůznější parafraze této básně byly, snad ukazuje nepřímě i omyl Vladimíra Justla, jež básně považuje za rozšířenou verzi jiného Klicperova dílka, deklamovánky *Šestadvacet* (Justl 1960, s. 41). Pravdou je, že obě básně mají podobný motiv karetní hry, ale zde také celá jejich podobnost končí (text deklamovánky srov. in Klicpera 1841, s. 42–51).

báseň do větších celků. Z jednoho z těchto tisků vycházel při své edici této básně (také z roku 1906) právě Bačkovský. Spisek nazval prostě *Pravidla o bulce* a uvedl, že jde o tisk „podle vydání prvotního“ (Klicpera 1906a, s. 7). Ve skutečnosti však vycházel z anonymního tisku, jenž pod názvem *Pravidla o bulce. Přítom Kázání o přehrozném utrpení a moci ječmena, kterýžto v ruce hříšné se vydal, aby nás bratři a sestry svou libou chutí potěšil. S připojenými Litaniemi o zlých ženách* vyšel kolem roku 1850 patrně současně v Jindřichově Hradci u Aloisia Josefa Landfrasse a v Chrudimi u Jana Pospíšila. Bačkovský postupoval tak, že obsah lidového tisku rozdělil do dvou svazečků — v prvním otiskl „pravidla“, ve druhém pak (jako jedno dílko) „kázání“ a „litanie“ — přičemž všechny tyto texty připsal Klicperovi. Ačkoli je tato atribuce samozřejmě velmi pochybná, pracovně ji v dalším svém textu přijímáme i my. V této souvislosti připomeňme rovněž, že to byl mj. právě Klicpera, kdo stál roku 1812 u počátku prvních pražských deklamací (srov. především Strejček 1924, s. 6–7; 1936, s. 55–57).² Již tento fakt, spolu se skutečností, že deklamace byly především zábavou příležitostnou, a tiskem tedy vycházely pouze některé z nově složených deklamovánek (Klicpera sám vydal jen malý soubor roku 1841), zatímco další, kolující ústně nebo přetiskované do různých sborníčků, bývaly ad hoc připisovány právě nejproslulejším skladatelům a „deklamátorům“, zejména Rubešovi a Klicperovi, činí bez autografu situaci autorské atribuce v podstatě neřešitelnou. Snad proto si již pořadatel Klicperových spisů František Adolf Šubert neodpustil poznámku, že do jejich proponovaného třetího (z nakladatelských důvodů bohužel nerealizovaného) svazku budou pojaty „všechny jeho beletrijné práce, pokud vůbec bylo možná jich se dobrati“ (Šubert 1906, s. 7; kurziva J. H.). To jen svědčí o tom, že proslulý dramatik byl ve své době stejně slavným autorem deklamovánek — a to patrně jak vlastních, tak nejrůznějších úprav textů cizích.

Všechny tři texty našeho „sborníčku“ mají přitom mnoho společného. Jedná se o souvislosti nejen vnější (všechny jsou evidentně určeny k deklamaci), ale především vnitřní. Máme tu na mysli hlavně onen fakt, že nejméně dva z nich — tj. *Kázání* a *Pravidla* — přepisují již starší dílka, přenášejíce je do kulturního kontextu první poloviny 19. století. Jádrem tohoto transferu přitom spočívá ve faktu, že deklamované texty měly za cíl nově výrazně využít svého potenciálu společnost sdružovat, vlastně vytvářet určité společenství, a toto pak zároveň poučovat i bavit. Komika tu — stejně jako společenská hra — získává nezastupitelné místo při stmelování a utváření nového obrozenského společenství.

II. OBROZENSÁ DEKLAMACE MEZI DIDAXÍ A ZÁBAVOU

Ponechme stranou *Litanie o zlých ženách*, nejkratší text celého sborníčku. Připomeňme pouze, že i ony měly za sebou již dlouhou tradici a že posměšky podobného typu byly oblíbeným a hojně využívaným komickým syžetem kramářských písní i de-

2 Zajímavé svědectví o těchto prvních deklamacích přináší Jan Havelka ve svých rukopisně dochovaných pamětech. Jeho slova stvrzují, že šlo zpočátku o zábavu ryze studentského a provizorního rázu: „Declamovalo se v síni logiky, fysiky; vydobylo se ovšem povolení od zemské vlády — outraty nesli zámožnější kamarádi“ (cit. dle Čermák 1958, s. 8). O obsahu těchto prvních deklamací srov. Strejček 1924, s. 3–4.

klamovánek. Pouze namátkou můžeme tuto skutečnost dokladovat *Abecedou ženskou v píseň uvedenou, zlým ženám k napravení a dobrým k obveselení na světlo vydanou* (Václavek — Smetana 1949, s. 132–134), nebo v Jungmannově *Historii literatury české* uváděným *Důkazem Písmem a zdravým rozumem vysvětleným, že žádná ženská člověkem není z roku 1782* (Jungmann 1849, s. 404).³

Soustředíme se dále na tematické paralely dvou zbývajících textů, v nichž se zajímavým způsobem zrcadlí míšení didaktického s humorným a parodickým. V prvním případě jsou tak formou didaktické básně líčena pravidla karetní hry, ve druhém na sebe proces výroby piva z ječmene, srovnávaného s trpícím Kristem, bere barokní podobu kázání. Prosté, nízké, všednodenní se dostává do konfliktu s vysokým, vznešeným, sakrálním. Jakkoli se však můžeme ztotožnit s Eduardem Petřů v tom, že snížení vysokého, a zejména sakrálního ještě neznamená parodizování sakrální skutečnosti samé (Petřů 2002, s. 120), nelze již beze zbytku přijmout důsledek, jež z tohoto faktu vyvozuje, totiž že zesměšňována je právě ona „nízká skutečnost“, konfrontovaná s ji traktujícím vysokým stylem. Pro účely naší studie jsou za parodické pokládány jednoduše ony texty, jež do konkrétního pretextu (jímž se však může stát celý literární žánr se svými ustálenými formami a konvencemi, srov. Mareš 2012, s. 291) vkládají s jeho formou zdánlivě neslučitelný a protikladný obsah (tamtéž, s. 289),⁴ neboť se domníváme, že takto široká definice nám umožní lépe uchopit dobové programově víceúčelové texty.

Ilustrujme nyní alespoň krátce svůj přístup na dobové ve světové literatuře oblíbeném žánru, heroikomické epice. Právě v daném období dochází ke značnému rozrůznění tohoto žánru, a to jak v závislosti na době a podnětu vzniku daného díla, tak na literární a kulturní tradici, na niž reaguje a již obvykle paroduje a zlehčuje. Heroikomický epos se může stávat satirou namířenou proti způsobu traktování národních tradic (jako je tomu např. ve Voltairově *Panně* [*La pucelle d'Orléans*, od 1730]) či obecněji dobovým poměrům (jak ukazuje Parnyho *Válka bohů* [*La guerre des dieux*, 1796], Kortumova *Jobsiáda* [*Jobsiade*, 1784] nebo Krasického *Vojna mnichů* [*Monachomachia*, 1778]), zároveň však může představovat i hru čistě literární (srov. rokokově laděné „básně o věcech“, jež zmíníme níže). Oproti těmto tendencím se však (zejména v obrozujících se či vznikajících národních literaturách) v této době objevuje snaha, aby termín „směšnohrdinský“ neznamenal (pouze) zesměšnění hrdinského, ale zároveň koexistenci obojího. Tato snaha po literatuře zábavné a rekreační, přitom však rovněž idealizující a vlastenecky apelující se projevuje zvláště výrazně mj. na ukrajinské *Aeneidě* Ivana Kotljarevského (*Eneida*, posmrtně 1842), rumunské *Cikaniádě* (*Țiganiada*) Iona Budai-Deleanu, u nás pak na Hněvkovského *Děvině*. Zatímco v první polovině *Aeneidy* nechává Kotljarevskij svého hrdinu provádět jeden ztřeštěný kousek

3 O dobové oblíbě námětu srov. též Strejček 1936, s. 38.

4 Uvědomujeme si přitom, že tradice chápat parodii jako prostředek pracující účelně se „zesměšněním“ jedné či druhé strany vzájemně slučovaného (tj. jak pretextu, tak do něj vkládaného obsahu), a tedy v podstatě didaktický, má řadu dobrých důvodů a navíc umožňuje poměrně přesně vymezit, který text je či není parodií, stejně jako konstruovat úzký vztah parodie a satiry. Pro své širší a ryze formální pojetí jsme se rozhodli jednak z důvodů nastíněných výše (totiž evidentní víceúčelovosti deklamovaných textů), jednak terminologických (plynoucích z prosté skutečnosti, že daný formální postup přetváření pretextu je třeba nějak terminologicky uchopit).

za druhým, již na počátku IV. zpěvu hlásí (aniž by přitom zanevřel na jazykovou komiku), že chce zpívat o tom „jak zaminerví [tj. zmoudří, J. H.] Aeneáš“ (Kotljarevskyj 1955, s. 106),⁵ a celý další text pak směřuje spíše k obrazu Aenea jako ideálního národního hrdiny. V Budai-Deleanuově *Cikaniádě* je případ ještě vyostřenější: komické scény z cikánského tábora jsou jen paralelou, mající zvýraznit hrdinný a uvědomělý boj Muntéňanů (Rumunů) pod velením vévody Vlada proti tureckému nebezpečí. A podobnou tendenci můžeme konečně vidět i ve faktu, že Hněvkovský přepracoval svůj *Děvín* z „básně směšnohrdinské“ (1805) na „báseň romantickohrdinskou“ (1829).

Je-li tedy účelem obrozenské deklamace zároveň bavit i poučovat, není divu, že jedním z jejích nejoblíbenějších motivů se stávaly prosté věci všedního života. Tato záliba ve všedním, snaha „povznést“ všední na něco, co je hodno oslavení básní nebo zdobnou prózou (jakkoli se v tomto „oslavení“ zároveň skrývá silný humorný potenciál právě v nesouladu prostoty samotného předmětu se vznešeností deklamace mu určené), přitom má velice zajímavou paralelu i v evropské rokokové zálibě v předmětech každodenní potřeby, jež jsou povyšovány jak na dílo umělecké, tak na zvláštní, vlastním životem „žijící“ svět. Důsledkem jsou pak dobově značně oblíbené rokokové „eposy“ (či spíše epylia) jako Popeova *Uloupená kadeř* (*The Rape of the Lock*, 1714) nebo Gayův *Vějíř* (*The Fan*, 1713).⁶ K nám se tato záliba v hravosti dostává o něco později a bere přitom na sebe zároveň roušku didaxe. Ilustračním příkladem jsou právě veršované „návodý“ k provozování různých společenských her. Takto jsou konstruována nejen Klicperova *Pravidla o bulce*, ale i Vinařického *Taroky, kámen mudrců* (1834; text viz in Vinařický 1871, s. 180–193).⁷ Zároveň tato didaxe čerpá i ze starých tradic kramářských, vysvětlujících, k čemu a proč je ta která věc dobrá, prospěšná (příkladem budiž *Píseň o zemských jablíčkách*, srov. Václavěk — Smetana 1949, s. 187–188). Tato didaxe poněkud přechází k žertovnému přemrštění, v jehož důsledku prosté věci postupně nabývají podobu až kultickou. O Klicperovi se zmíníme později, prozatím připomeňme, že žánr pěstoval i jinak tak vážný básník, jakým byl František Vladislav Hek — vzpomeňme jen jeho *Báseň na husu* (tj. na husí brk) z roku 1815 (srov. Hek 1917, s. 66–67). Skutečným mistrem podobné deklamovánky se však stává František Jaromír Rubeš, ostatně Klicperou silně ovlivněný (srov. k tomu Strejček 1936, s. 78), u nějž nacházíme nesčetné množství deklamovánek na pití kávy, dýmku, šňupku apod. V jedné z nich se pak přímo deklarativně dočítáme, že „věci plny valných cností / chválit nelze nikdy do sytosti“ (Rubeš 1906, s. 256). A výmluvným důkazem toho, jak se i v poezii tohoto typu mohly stávat předmětem parodie slavné básnické texty, je anonymní v *Květech* otištěná *Píseň o botě*, komponovaná jako zajímavá parodie na Schillerovu *Píseň o zvonu*, jejíž český překlad z pera Josefa Jungmanna vyšel poprvé (roku 1823) příznačně v Macháčkově *Krasořečníku* (srov. Jungmann 1958, s. 683). Snad proto anonymní autor *Písně o botě* považuje text za tak známý, že nepokládá za nutné

5 „jak Enej zaminerví“ (cit. podle <<http://poetyka.uazone.net/eneida04.html>>).

6 Této záliby využívá o něco později k ironické satíře na život tehdejší šlechty i Giuseppe Parini ve svém *Dni* (*Il giorno*), který názorně ukazuje, jak rozdílná vyznění lze podobnému žánru vepsat.

7 Bez významu není ani Jungmannův překlad proslulé Ludovicího básně *Hra v šachy* (otištěný již v *Hlasateli* 1806), jenž měl pro podobné básně funkci iniciační (text viz in Jungmann 1958, s. 390–392; srov. i komentář tamtéž, s. 706).

parodovat jej „in concreto“; mnohem spíše si pohrává se zvláštní metrickou stavbou slavné Schillerovy básně a s jejími přechody od popisu výroby zvonu k pasážím reflexivním. Na Schillerovu básnickou techniku (resp. na Jungmannovu techniku překladatelskou) tak měly upozornit např. již následující verše: „Když holeně sšity obě, / kleny vem a kopyta. / Nártem převlíkni, / cvoky přicvokni, / a, by obuv padla čistěj, / pod kopyto rámeč chystej“ (cit. dle Jireček 1860, s. 88). Jinde je parodován zase právě onen přechod od zdánlivě prosté práce k věcem vznešenějším: „Navleč, chaso, v plechovnici / dlaň a pošvy přišívěj. / Potěhem si k nohavici / nárt a podšev připínej; / ruce rozpráhuj, / dratev dotahuj: / ať je pevné, vkusné milo, / k tanci lehké tvoje dílo. / V tanci, ha! tu lepá krása / našeho se kunštu jeví / ah, tu srdce pleše, jásá, / má-li slastí plakat nebo puknout, neví“ (tamtéž, s. 91).⁸

III. KLICPERA A JEHO PŘEDLOHY

Poté, co jsme vyslovili a ilustrovali tyto premisy, které nám pomohou pochopit obrozenský zájem o přetváření starších textů v souladu s deklamační tradicí první poloviny 19. století, zastavme se krátce u *Pravidel o bulce*, která bývají Klicperovi s jistotou připisována, a podívejme se, jak byla právě ona přepracována ze staršího anonymního tisku.

III.1 PRAVIDLA O BULCE

Prvním, kdo si všiml, že ve svých *Pravidlech o bulce* Klicpera vlastně jen přepracoval starší lidový tisk z roku 1766, byl Čeněk Zíbrt (1904, s. 197), který také otiskl paralelně znění obou textů. Pokusme se nyní na jeho základě citací několika pasáží charakterizovat základní tendence Klicperova „přepisu“.

Pravidlo I.

Tisk z roku 1766

*K tomu ctnému shromáždění
kdo chce být přivtělený,
,pánem bratrem' při sezení
má býti nazývaný:
jak od vády, tak i zlosti,
zvlášť od klení se vzdáli,
hrát má v mravopočestnosti
sedě, by došel chvály.*

Klicpera 1821

*Kdo se k spolku počestnému
přidá — ač je rozhráno —
od všech oudů budiž jemu
,pane bratře' říkáno.
Vádky však a prchlé zlosti
ať se napřed odřekne,
chce-li dělat mrzutosti,
ať si ani nesedne
(Zíbrt 1904, s. 198).*

Klicpera jazyk starého tisku především uhlazuje, volí vynalézavější rým a snaží se, aby celek plynul přirozeněji. Stejnou důležitost však může mít i okolnost, že se ze

⁸ Srov. v Jungmannově překladu např.: „Chutně, chaso, běž / a ohledej směš, / zdaliže se látky dvojí, / nehebné a měkké pojí. / Neb kde se přesné s jemným víže / a s jemným silně potká spíše, / tu slyšán bývá dobrý zvuk. / I hleďž ten, kdo k slibu chodí, / zda k srdci srdce též se hodí; / jeť krátko bludu, dlouho muk“ (Jungmann 1958, s. 185).

shromáždění činí „spolek“, složený z „oudů“ — karetní hra je tedy povýšena na činnost vlastně profesionální.

Pravidlo V.

Tisk z roku 1766

*Ten kdo milou vlast vyhraje,
pořádek ten zachová,
když se zas nová hra hraje,
že on vždy poslední hrá.*

Klicpera 1821

*Kdo je šťasten bulku bráti —
škoda je jí! — dobře věz,
když se nová počne hráti,
že zůstane naposlez.
Může zatím šňupat, píti,
několikrát obejít,
neb — měly-li by tu býti —
s paničkami promluvit
(Zíbrt 1904, s. 198–199).*

Zde již můžeme sledovat, jak Klicpera text nejen formálně propracovává a rozšiřuje, ale zároveň domýšlí. Společnost, v níž jsou při karetní hře přítomni i „paničky“, není tou, v níž vznikl text starší. Tento posun v pojetí hry a společenské zábavy je ostatně nejlépe patrný již při srovnání úvodní pasáže obou veršování. Zatímco autor z druhé třetiny 18. století mj. píše: „Všecky věci svůj čas mají, / i ta hra též svůj čas má, / v svém čase když se skonají, / pak nastane věčná hra“ (tamtéž, s. 197–198), asi o půlstoletí později čteme u Klicpery: „Všecky věci svůj čas mají, / tu i ke hře chvílka jest; / když se práce usrovnají / a chce tomu mrav a čest. / Bez toho, že život — víme — / nic než krátká hra není: / dřív, než si kdo pomyslíme / v věčnou hru se promění!“ (tamtéž). Znamená to, že hra je tu již mnohem slaběji vnímána jako alegorie života a smrti, daleko spíše se stává onou „chvílkou“, která je pro ni v životě vyměřena — neboť to, že i celý náš život je pouhá hra, již přece „bez toho víme“.

III.2 KÁZÁNÍ O PŘEHROZNÉM UTRPENÍ A MOCI JEČMENA

Stejně jako *Pravidla o bulce* má i text, jemuž je tato studie věnována, *Kázání o přehrozném utrpení a moci ječmena*, svoji starší předlohu. Tu bohužel nemáme uchovánu v původním tisku a známe ji dnes pouze z pozdního manuskriptu. Opis pochází teprve z roku 1863, má název *Kázání o ječmínkovi* a dnes je uložen ve fondu Národního muzea (sig. V B 39);⁹ otiskl jej Čeněk Zíbrt (1910, s. 29–33), z jehož edice pro potřeby naší studie vycházíme.

Základní tematické schéma obou textů je stejné. Jsou vystavěny jako kázání s pseudobiblickým čtením, rozdělené na dvě hlavní části. V první se podrobně popisuje utrpení, jemuž se dobrovolně podrobil ječmen, aby nás posléze, vstav „z mrtvých“ a proměniv se v pivo, těšil a oblažoval svou libou chutí. V části druhé se pak líčí veliká moc takto proměněného ječmene, jenž působí na člověka mj. takovou silou, že během jediného dne projde jakoby všemi dvanácti znameními zvěrokruhu. Text se pak končí pasážemi invokačními a modlitebními — u Klicpery poté ještě následují poměrně ne-

⁹ Srov. *Prozatímní katalog rukopisů a starých tisků knihovny Národního muzea* pod č. 1350; dostupné na <<https://www.nm.cz/knihovna-nm/oddeleni-rukopisu-a-starych-tisku>>.

organicky přidané parodie konfese (Věřím...), žehnání a Desatera. V obou verzích je text silně prostoupen odkazy k náboženské terminologii a biblickému výrazivu. Klicperův text je rozsáhlejší a celkově propracovanější, i když, jak uvidíme, se Klicpera záměrně vzdává některých komických možností, jichž využíval jeho anonymní předchůdce.

Začneme u metody práce s biblickými či pseudobiblickými citacemi. Jako základní biblické čtení slouží oběma textům pseudobiblický výrok: „Vyšlo Slunce, aby osvítilo veškeren svět“ (tamtéž, s. 28). Zatímco však anonymní tisk okamžitě přidává „prašilovskou“ atribuci citátu: „Zaznamenal mokrý Marek v 60. bez některé kopy kapitole“ (tamtéž), Klicpera se této komiky částečně vzdává, aby lépe napodobil grafickou podobu zaznamenávání biblických citací: „tak čtu u slepého Marka v 1 V. 3 kap.“ Stejně tak Klicpera pomíjí i narážku na „proroka Čepa v 1. díře“ (tamtéž, s. 29), neuvádí ani, co píše „Korbělík v svém 4tém másu“ (tamtéž), ani „sepsání Loka“ (tamtéž, s. 30).¹⁰ Jeho práce s biblickou aluzí je daleko rafinovanější. Na prvním stupni spočívá v tom, že během řeči uvede výrok, a to někdy skutečně biblický včetně odkazu k němu (jako když poměrně přesně cituje pasáž Ž 67:11). Jindy již tento odkaz chybí; je tak citováno variantní čtení slavného „ *nihil sub sole novum* “ („pod sluncem není nic nového“, Kaz 1:9) a pasáž „ *ecce nos reliquimus omnia* “ („Hle, my jsme opustili všechno“, Mt 19:27). V originální latinské podobě jsou však uváděny rovněž sentence obecně známé, jako „ *in futuram rei memoriam* “. Jindy jsme pak konfrontováni se známými biblickými frázemi bez odkazu i doprovodného latinského znění, např. když čteme: „A tak můžem jisti býti, že když všechno marné opustíme a jeho jedině se přidržíme, že nás od pýchy v šatstvu, od lakomství v statku a závisti, jenž vodu pijí, docela ochrání a v svatě chudobě stále zachová.“ Přitom tyto postupy nejsou nové; připomeňme, že připisování latinských „citací“ lživé autoritě je v parodických kázáních jev obvyklý. Tak je v německém kázání z konce 15. století (jehož tématem jsou ženy a opilství) většina „citací“ připsána „dr. Schmossmannovi“ (Gilman 1974, s. 25), rovněž nonsensové či smyšlené „citace“ Písma jsou často doprovázeny jejich „originálním“ zněním (tamtéž, s. 27). Klicpera tu tedy navázal na tehdy ve světové literatuře stále živou tradici.

Tato snaha po co největším přiblížení se kazatelskému (a tím i deklamačnímu) stylu se projevuje především ve značné stylové bohatosti Klicperovy verze. Nejenže se velmi často obrací ke svým posluchačům, zároveň užívá zvolání, apostrofuje přímo předmět svého kázání (ječmen), přechází volně z préterita do prezentu atd. Tím jednak dosahuje komického efektu parodizací zdobného a rétoricky vytříbeného stylu barokních kázání,¹¹ zároveň však text přibližuje jeho účelu, totiž deklamaci v kruhu „bratří a sester“, o niž mu — jak jsme ukázali výše — patrně šlo především.

¹⁰ Doktor Corbelius (jak jméno uvádí) mu slouží daleko spíše jako odkaz k „církevní“ autoritě než k určité pasáži Písma.

¹¹ Tak např. při popisu utrpení ječmene, kdy se „kazatel“ opakovaně táže, je-li již utrpení dost, ale ječmen neustále „ještě více trpěti žádá“, se evidentně naráží na typický styl barokních líčení Kristova utrpení a smrti. Odkážme tu jako na celek jednak na Cochemův *Veliký život našeho Pána a Spasitele Ježíše Krista*, jenž jednotlivá Kristova muka stupňuje právě pomocí tohoto rétorického prostředku; dále na ukázkou citujme namátkou pasáž z velkopátečního kázání Antonína Jana Kelského: „Než co se ale nyní děje se Synem královským? zdalíž pak alespoň nyní dosti má spravedlnost nebeského Otce? je-li pak již aspoň ukrocen! Ach, ještě příliš mnoho pozůstává k vyplacení dluhu“ (cit. dle Sládek 2000, s. 72–73).

Pokud se blíže podíváme na některé rozdíly v popisu utrpení ječmene, zjistíme, že i zde Klicpera postupuje podobně. Vzdává se některých „prvoplánových“ žertů, aby mohl tím spíše dát textu podobu kázání. Tak především ze svého textu vylučuje ječmínkova otce Bachusa (tj. Bakcha), který bývá ovšem ve starší tradici jako otec piva či vína jmenován téměř stereotypně. Rovněž když popisuje původ ječmene, zřídka se vtipu, jež užil anonymní autor: „Dnešní náš nejsladší ječmínek pochází z té samé země, odkud všichni právozárečníci, knížata, hrabata, všichni páni vyšli, do kteréžto z moci pytle padl“ (Zíbrt 1910, s. 28), neboť podle Klicpery je ječmen pouze „z té země, z které všichni králové a mocnáři pocházejí“. Důležité rovněž je, že zatímco ve starším textu si žádá ječmen trpět, „aby nás od pití vody osvobodil“ (tamtéž, s. 29), u Klicpery tak činí proto, „aby nás svou libou chutí potěšil“. Znovu tu připomeňme, co jsme uvedli již dříve, totiž že pro Klicperu — jakkoli jinak iluzi kázání oproti své předloze značně posiluje — už není shromáždění k pití piva „náboženským obřadem“, ale daleko spíše prostě zábavou, shromážděním (proto také oslovuje posluchače „bratři a sestry“, nikoli už, jako text starší, „lásky vaše“ nebo „laskavě v pití shromáždění“). Jinak Klicpera všechny fáze zpracování ječmene popisuje daleko detailněji a především se je snaží logicky domýšlet. Tak čteme-li např. ve starší předloze, že „jak jej z vody vyndali [tj. sládkové, J. H.], hned sem a tam po zemi s ním šmejkali, až jemu poznovu rány tak roztřepali, že ochlupatěl“ (tamtéž, s. 30), u Klicpery rostou ječmenu vousy mnohem přirozeněji ze samého trápení a starostí. Na druhou stranu lze však také sledovat na některých místech u Klicpery pozoruhodné zkracování textu; je to patrné zejména v místě, kdy původní text rozsáhle hovoří o tom, že „[t]o jsou ti [sládkové, J. H.], kteříž našeho milostivého ječmínka z kotle na štoky, ze štoků do kotle nemilosrdně házeli, hořkosti skrze míchání chmele a jalovce jemu přidávali, až u velikém hřmotu a hučení svou nevinnou duši otci svému Bachusovi poručil, řka: Do rukou tvých, otče, poroučím ducha mého!“ (tamtéž, s. 31). Klicpera poměrně lakonicky konstatuje: „v kotli vařící lázeň na něj očekávala, do které jej bez všeho odkladu hodili a tak dlouho míchali, až docela usmrcen byl.“ Přitom není zcela jasné, proč se biblické paralely vzdává — zvláště proto ne, že dále pokračuje rozsáhlým líčením, jak byl ječmen uložen do „hrobu“, totiž do sudu ve sklepě, a jak následně „vstal z mrtvých“.

Zato ve druhé části, pojednávající o „moci ječmena“, je Klicpera daleko systematictější než jeho předloha. Vypouští předně rozsáhlý pasus o tom, jak se pivních kvasnic užívá při pečení:

Mocnost, která z ječmínku se prejštila, když pozorována byla od sládků, kteří proto samé jej do sudů zabeđených dali, aby na světlo nevyšla, touto jejich ukrutností způsobila nenadále odplývání ječmínka. Když je paní stará jakožto čistotu milující z oných sudů odklidila, a ono mezi pekaře a báby se dostalo, tu, lásky Vaše, poznali pekařové a báby, kterak štědrý, kterak mocný jest ječmínek, když viděli těsto z válu, z mis a z necek dolů běžeti (tamtéž, s. 30, zvýrazněno v orig.).

Dále vypouští i pasáž o tom, jak pivo „uzdravuje“, totiž jak „slepí v korbeli vidí, krátkorucí ruce své natahují, chromí po hospodě chodí a hopkují, žízniví své hořkosti hasejí, slovem, kde jen jej požívají, tu vše se vesele hýbá“ (tamtéž, s. 31). V prvním případě si zřejmě Klicpera uvědomil, že se text přímo netýká výroby piva, ve druhém pasáž opomenul jednak z důvodů estetických (ve svém textu zmínky o pobývání

v hospodě oproti předloze obecně redukuje), jednak kompozičních. Tento druhý oddíl svého kázání totiž rozvrhl do tří částí: „první bude o jeho síle, druhá o naší nevděčnosti, třetí, jak jej následovati máme.“

Pokud jde o část „o jeho síle“, zde se Klicpera se svou předlohou poměrně shoduje. Citujme podle starší verze textu:

Když ale mocnost našeho sladkého ječmínka bystřeji pozorujeme, vyrozumíme, že zajisté náš ječmínek s nebeským sluncem tu vlastnost má, kteréž jistého znamení na obloze potřebuje, z nichž každý měsíc do jednoho vstupuje, to jest na znamení panny, býka, skopce atd. Kdo ale našeho ječmínka hojně požívá, ten nejen za jeden měsíc na jedno znamení, ale za jeden den na všechny znamení vstupuje (tamtéž, s. 32).

Toto tvrzení je pak ilustrováno tím, jak se pijan podobá v různých fázích své „služby“ ječmenu postupně všem znamením zvěrokruhu. Přitom tento vysoce invenční a vtipný nápad není nový; nalézáme jej totiž již v *Massopustu* Vavřince Leandra Rvačovského.¹² Základní rozdíl však spočívá v celkovém vyznění přirovnání: zatímco Klicpera i jeho anonymní předchůdce tím „adorují“ velkou moc ječmene, Rvačovského text je především mravokárný. Celou pasáž totiž humanistický autor začíná slovy: „Jest na obloze nebeské nějaká sphoera, aneb kolo, kteréž hvězdáři jmenují Zodiacum, na němž jest dvanácte znamení [...]. Odkudž povaha ožralství a ožralcův může se příjemně vzítí“ (Rvačovský 2008, s. 183). Tato tendence se pak samozřejmě projevuje i na podání jednotlivých přirovnání; tak u Klicpery v závěru celé pasáže čteme: „Tu se na novou modu do postele položí: [...] a již vstupuje na znamení Vodnáře, že ze sebe jak z konve leje, a tenkrát následuje poslední planetu Ryb, když on se ubožátko v tom marastu válí a uplívá.“ Nic z tohoto shovívavého soucitu s opilým není u Rvačovského:

Až se vždy do postele uvalí, kdež [...] přirození jeho, nemohouc těch ožralých zbytkův sněsti, musí to všeckno, co vypil a snědl, z sebe co Vodnář vodu z koryta vylíti. A tak ta ožralá šelma oběma konci, ohyzdněji než žádná svině nablije a naklidí, až ohyzdnou o tom mluvit i na to mysliti. Čímž se tak všecken umdlí, že spadna s lože, musí se v tom smradu jako Ryby u vodě koupati (tamtéž, s. 185–186).

Pozoruhodné je rovněž srovnání obsahu obou pasáží. Základní přirovnání k jednotlivým znamením zvěrokruhu se totiž ve všech třech textech shodují¹³ — přesto tu jsou zajímavé a často markantní rozdíly. Anonymní autor *Kázání o ječmínkovi* totiž chtěl opilecké chování vylíčit poněkud „logičtěji“ — důsledkem ovšem je, že na rozdíl od Rvačovského jeho „hrdina“ „nevstupuje“ do jednotlivých znamení podle jejich pořadí, ale napřeskáčku. Přitom se změnilo zcela přirovnání k znamení Raka. Zatímco u Rvačovského totiž čteme, že bijící se opilci „z toho pak raníc a okrvavic jeden druhého, tak krví zbarvení a jak Rak červení budou se chtítí na různu jeden pod lavici, druhý ze dvéří rozleztí“ (tamtéž, s. 184), pozdějšímu autoru patrně došel Rvačovského lo-

¹² Srov. Rvačovský 2008, s. 183–186. Pasáž ale byla editována již dříve, srov. Zíbrt 1908; 1909b.

¹³ Svědčí to mj. o tom, že autor anonymního textu mohl snad mít při ruce Rvačovského knihu přímo nebo nějaký výtah, jichž na přelomu 18. a 19. století vyšlo několik.

gický lapsus: proč by, je-li již po boji, musel šenkýř „vstupovat na znamení Lva“, aby bojující od sebe roztrhl? A proto podle něj „jistotně také jest, že kdo ječmínka požívá, vstupuje také na znamení Raka, když od pití po zpátku coufá a sotva leze“ (Zíbrt 1910, s. 32). Významné rovněž je, že v pozdějším podání je znamení pouze jedenáct. Chybí totiž Štír, o němž Rvačovský praví: „Žena pak jeho [...] jakž uzří tuto ožralou šelmu, tak se vstěká, zlořečí, laje, křičí, šelmy, lotry, zloděje spílá, a jako Štír jedovatými slovy štípe“ (Rvačovský 2008, s. 184). Tuto letmou zmínku pozdější autor patrně nedopatřením přehlédl. Je zajímavé, že ani Klicpera, jenž jinak se svou předlohou pracuje dosti volně, si tohoto opomenutí nepovšiml a neopravil je.¹⁴

Věnovali jsme této pasáži značnou pozornost především proto, že na ní lze dobře sledovat vývoj a postupné „přepisování“ jednotlivých již dosti starých motivů. Dodejme jen krátce, že pokud jde o druhý bod Klicperova líčení, totiž o řeč „o naší nevděčnosti“, je oproti předloze přidán zcela nově; bod třetí, „jak jej následovati máme“, je značně rozšířenou a domyšlenou verzí textu staršího.¹⁵ Navíc u Klicpery následují ještě další pasáže; první je modlitba „za odvrácení drahoty piva“, druhý „slib bratrstva našeho“, poté již jako samostatné přidané textové oddíly čteme „požehnání všech manželek, které muže své od tohoto bratrstva odloučiti usilují“ a „deset hospodských příkázání“. Svědčí to o tom, že i zde se Klicpera pokouší základní formu bohoslužby ještě dále domyslit a doplnit (snad k tomu i zde užil nějaké existující lidové předlohy), důsledkem je ale rovněž jakási neukončenost, nezavršenost textu jako celku.

IV. KONTEXTY A PARALELY

IV.1 ALKOHOL PŘEDMĚTEM KULTU

Abychom lépe pochopili kontext, do něhož Klicpera svým kázáním vstupuje, je nutno připomenout některé širší souvislosti. Je to především fakt, že pivo, popř. jiné alkoholické nápoje jsou v archaických mytologických představách často pokládány za posvátné, za jednu ze základních součástí lidské kultury. Nechceme tím tvrdit, že tyto kontexty byly v Klicperově době stále aktuální, avšak na základě široké evidence napříč nejrůznějšími archaickými i folklorními tradicemi a kulturami můžeme snad

14 U Klicpery máme oproti jeho předloze pouze drobnou změnu u znamení Panny, svědčící patrně o dobovém posunu chápání a vnímání panenství. Rvačovský nás totiž informuje: „že se [opilci, J. H.] bojí zůřivosti hospodářovy, k tomu šatlavy neb věže: protož sedí s pokojem co Panny“ (Rvačovský 2008, s. 184–185) a základ této argumentace přejímá i pozdější autor: „Z toho se přichází na znamení Panny, když ti dva Blíženci [roztržení rváči, J. H.] na sebe z daleka pohlížejí“ (Zíbrt 1910, s. 32). Oproti tomu u Klicpery čteme, že šenkýř od sebe rozvaděně roztrhne a „hází je na lavici, celého nafrizirovaného, a on jest na znamení Panny“.

15 Tam čteme: „Ó nejsladší ječmínku, kterýž grunt piva dobrého jsi a živobyťi našeho, my k tobě všichni společně se obracujeme a žádáme, odvrát od nás neourodu v kapse, zachovej nás od pití vody, zbav nás rozumu střízlivého, odvrát od nás dvojaté křídly, dej nám dobrého šenkýře a šenkýřku, by nám na dluh dávali, věrně čekali a nikdy neupomínali; kde ty budeš, zavolej nás a my budeme se s tebou těšiti, tebe z korbele chváliti, ječmínku Amen“ (Zíbrt 1910, s. 32). Srovnej s danou pasáží u Klicpery v edici jeho textu níže.

vyvodit závěr, že se jednalo o významné schéma, zakořeněné hluboko v podvědomí příslušníků (především lidových) společenství. Připomeňme na tomto místě jen stručně kultický text, jakým byl sumerský *Hymnus na bohyni Ninkasi*, v němž se nám zachoval vůbec nejstarší recept k výrobě piva (Civil 1964), a především pak známou pasáž *Eposu o Gilgamešovi*, kdy se Enkidu stává členem lidské společnosti — neboť (citujeme dle tzv. standardní asyrsko-babylonské verze, tab. II, vv. 36–46): „Chléb před něho položili, / pivo před něho položili. / Enkidu chléb nejedl, mhouřil oči, / (jen) se díval, / [(neboť) nevěděl Enkidu, jak chleba se j]í, / [nevěděl, jak pivo se pi]je. / [(Tu) nevěstka Enki]duovi [praví:] / [„Enkidu, jez chléb, jenž odznakem je bož]ství, / [pivo pij, jež odznakem je krá]lovství!“ / [Snědl Enkidu] sedm [chlebů,] / [sedm džbánů piva vypil,] / [bezstarostnou náladu měl (a) počal zpívat vesele]“ (*Epos o Gilgamešovi* 2003, s. 99).¹⁶ Aniž bychom chtěli konstruovat přímou paralelu mezi akkadskou kulturou a evropskými tradicemi, pokládáme text v daném kontextu za neopominutelný příklad artikulace ustavení lidské společnosti na základech jejích rituálů, jimiž se stávalo právě společné stravování i konzumace opojných nápojů.

Stává-li se v mytologických představách nejrůznějších archaických kultur pivo nápojem majícím zásadní význam pro lidskou civilizaci, je stejně důležité znát jeho původ. Tato znalost totiž umožňuje jednak ovládnout jeho tajemnou sílu, jednak jej chápat jako výsledek lidské tvůrčí a kultivační činnosti. Přitom představa, že proces výroby vyrostlou plodinu vlastně zraňuje, takže plodina trpí (jak se v našem textu odráží), je velice stará. Vzdálený ohlas nacházíme již v tak významném reprezentativním textu pro poznání archaických kultů plodnosti a jejich reprezentace, jakým je ugaritský *Baalovský cyklus*; máme na mysli pasáž, v níž tajemnou mocí „oživený“ bůh smrti Mót líčí, jak jej bohyně Anat usmrtila a zničila za to, že pohltil podsvětním jícnem jejího bratra Baala (KTU 1.1.6, sl. VI, ř. 11–19): „Kvůli tobě, ó Baali, seznať jsem pohanu, kvůli tobě seznať jsem rozpárání nožem, kvůli tobě seznať jsem upražení ohněm, kvůli tobě [seznať jsem přem]letí žernovy, kvů[li tobě] seznať jsem [převá]tí řešetem, kvůli tobě seznať jsem spad po pláních, kvůli tobě seznať jsem rozsetí po moři“ (Antalík 2014, s. 74). Zde však není výsledkem nový užitek získaného produktu, ale totální zničení, jakýsi „overkill“ plodivého zrna (srov. i Stehlík 2003, s. 150, pozn. 119).

Hledáme-li ovšem v mytologii příměr bližší, nalézáme jej v Lönnrotově finské *Kalevalě* (k níž zde odkazujeme jako k zajímavému srovnávacímu materiálu především proto, že uchovala řadu aitiologických představ, artikulovaných již prizmatem lidové, jakkoli značně starobylé finské kultury 19. století). Zde je znalost původu piva jasně dávana do souvislosti s ovládnutím jeho síly (runa 20:135–136): „Neumím já pivo vařit, / znám mi není piva původ“ (Lönnrot 1980, s. 318).¹⁷ A záhy nato aitiologické vyprávění začíná slovy (vv. 143–148): „Chmelíček, syn Remunenův, / maličký byl v zemi vsazen, / pohozen jak zmije lítá, / vržen jak had závistivý / u cisterny Kalevovy, / na pomezí pole Osma“ (tamtéž).¹⁸

¹⁶ Text je doplněn podle starobabylonské verze, tzv. *Pensylvánské tabulky*, vv. 83–101 (srov. *Epos o Gilgamešovi* 2003, s. 187–188).

¹⁷ „En tieä tekoa taarin / enkä syntyä olosen“ (cit. dle <<http://neba.finlit.fi/kalevala/index.php?m=1&s=54&l=1>>).

¹⁸ „Humala, Remusen poika, / piennä maahan pistettihin, / kyynä maahan kynnettihin, / viholaisna viskottihin / vierehen Kalevan kaivon, / Osmon pellon penkerehen“ (cit. tamtéž).

Pokusili jsme se zde poukázat na některé významné reprezentace sakrálního a mytologizujícího chápání piva a jeho původu hlavně proto, že toto povědomí ani u nás nikdy zcela nevytizelo. Svědectví o tom podávají především lidové obřady plodnosti, při nichž procesí procházelo vesnicí, postupně věncilo kříže u cesty a nakonec i hospodu (detailně tento obřad popisuje Zíbrt 1909a, s. 299–305). Příznačná je také koleda, v níž by Ježíškovi „malý Janek“ daroval „piva džbánek“, již zaznamenal na Moravě Julius Feifalik¹⁹ (tamtéž, s. 364). Navíc toto sakrální pojetí souvisí i se středověkými „svátky bláznů“, při nichž máme rovněž např. ze staré Francie doloženo pijácké tzv. sermon joyeux (Gilman 1974, s. 9) a v Rusku nejrůznější „pijácké liturgie“ (připomenuté již Bachtinem), které zdaleka nemají funkci toliko rekreační, nýbrž jsou jakýmsi jiným pohledem na životní zkušenost křesťanského člověka (srov. Petru 2002, s. 50–51). O podobných lidových tradicích ostatně výmluvně svědčí Goethův esej *Sankt-Rochus-Fest zu Bingen* (1814), kde máme zachyceno sváteční *Weinpredigt*; Goethe lidový zvyk zaznamenává bez jakýchkoli odkazů k „parodizaci“ či zesměšňování — je to zkrátka zvyk, ukazující sepětí lidí se zemí, kterou obývají (srov. Gilman 1974, s. 90–91). Ostatně právě na německém venkově tradice užívat žertovných kázání při slavnostních příležitostech a v dobách hojnosti, jakými byly svatby či dožínky, přetrvávala ve své původní funkci až do počátku 20. století.²⁰

IV.2 KULTUS PŘEDMĚTEM PARODIE

Během 18. století však začíná docházet k tomu, že podobné starobylé obřady přestávají být vnímány ve své dvojznačnosti a počínají působit pouze jako parodie náboženských úkonů, nebo — přesněji řečeno — jejich konkrétní formy. Pověsil si toho ve své *Průpravě estetiky* (*Vorschule der Ästhetik*, 1804) již Jean Paul (Johann Paul Friedrich Richter): „Staré slavnosti osla v kostelech, posměšné obřady či jiné hry poetické doby by se dnes staly pouhými satirami“ (Jean Paul 2016, s. 97); podle autora je to zapříčiněno tím, jak se v moderní společnosti přestává rozlišovat mezi vážným a travestovaným, jež bylo kdysi od sebe vzdáleno jako Sókratés Platónův a Xenofóntův (tamtéž).²¹

Proces, jež tu německý estetik zachytil, se netýká ani tak zesměšňování sakrálního jako takového jako spíše forem, kterých toto sakrální začalo zejména v době barokní nabývat.²² Tak se i v žánru parodického kázání právě v této době začíná pozornost přesouvat na formu textu, jež je parodována jí nepřiměřeným, nepatřičným obsahem (srov. Gilman 1974, s. 64). Stejně tak o tomto vývoji svědčí četné odkazy u autorů dané doby, vysmívající se vznešenému a vumělkovanému stylu neúměrně

19 Ve sbírce *Volksschauspiele aus Mähren* (Olmütz 1864).

20 V té době folkloristy zaznamenaná kázání otiskly časopisy *Zeitschrift für Volkskunde* (1903) a *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde* (1903); umělecky takové kázání zpracoval Peter K. Rosegger v knize *Das Volksleben in Stiemark in Charakter- und Sittsbildern*, vydané ve Vídni roku 1881 (ke všem těmto údajům srov. Gilman 1974, s. 106–109, 165–166).

21 Právě Jean Paul věnoval ostatně žánru parodického kázání značnou pozornost a sám se pokoušel ve své „moderní době“ tento žánr oživit (srov. Gilman 1974, s. 80–84).

22 Nepřímo o tom snad svědčí i fakt, že již od doby středověké byly lidové slavnosti parodující náboženské obřady, např. kázání, nepřípustné jen v případě, že byl jejich smysl i jinak nepočestný, a sama parodizace k jejich zakazování nevedla (srov. tamtéž, s. 17).

dlouhých kázání. Tak již Ignacy Krasicki v *Monachomachii* začíná své parodické kázání velmi zešířena a navíc nonsensově: „Chrysispos píše, jak prý Alfons král, / když jednou vedl válku s Baktriány, / uprostřed bitvy osamocen stál, / opuštěn vojsky na lykijské pláni“ (Krasicki 1959, s. 99)²³ a reakce na obsírnou promluvu je rovněž příznačná: „Makar, že proslov přesáh jeho síly, / vykradl se a do své cely kročí, / Ildefons, nadšen, že to ukončili, / jak hřebeček si bujně povyskočí“ (tamtéž, s. 102).²⁴ Podobně i Carl Kortum říká ve svém již výše zmíněném eposu o prvním kázání svého hrdiny Jeronýma Jobse: „Zkomponováno převýborně bylo, / mnoho povznášejících úsloví v něm zazářilo, / a učených paradoxů bylo tam, / že Jeroným mu nerozuměl sám“ (Kortum 1966, s. 80).²⁵ Příznačné je rovněž pohřební kázání, jež E. T. A. Hoffmann vkládá do svých *Životních názorů kocoura Moura* (*Lebensansichten des Katers Murr*, 1819); při své vznešené řeči tu kazatel, zvaný příznačně Plkoň (Hinzmann), sám nudou a přílišnou délkou svého proslovu div neusne (srov. český překlad in Hoffmann 1979, s. 284–289).²⁶ A výraz dobové nálady se konečně odráží i u nás; tak čteme již roku 1798 v Puchmajerových *Nových básních* krátký epigram Štěpána Lešky: „Přes celou noc nejde na mé oči spaní. / Bych mohl usnout, půjdu ráno — na kázání“ (Puchmajer 1798, s. 74).²⁷ Právě výše zmíněný Krasického epos je svědectvím toho, že stejně oblíbeným předmětem parodie byl i mnišský život v kláštřích; jako přežitek byl pocítován již od dob osvícenství, zahálčivý život mnichů a jeptišek byl často kladen do souvislosti s barokní „přebujelostí“, zdůrazňováno bylo oproti tomu přirozené náboženské cítění člověka.²⁸ Jak dokazují paměti lidových písmáků, i josefínské rušení klášterů bylo u nás přijímáno poměrně pozitivně (Nešpor 2006, s. 403). A proto snad není divu, že se Josef Jungmann již roku 1806 rozhodl přeložit dobově oblíbenou Boileauovu heroikomickou satiru *Pulpit* (*Lutrin*),²⁹ jakousi starší francouzskou obdobu Krasického *Vojny mnichů*.

23 „Pisze Chryzyppus o Alfonsie królu, / Kiedy prowadził wojnę z Baktryjany, / Iż wposrząd bitwy na licyjskiem polu, / Od wojska swego będąc odbieżany“ (Krasicki 1924).

24 „Makary, co się słuchaniem utrudził, / Wymknął się cicho i ku celi toczy. / Ociec Ildefons, co równie się znudził, / Bryknął jak rześki rumak na poboczny“ (tamtéž). — Krasického dílo bylo i u nás již v první fázi obrození dobře známo a oblíbeno; jeho bajky překládal už Puchmajer, Samuel Rožnay posléze započal překlad jeho eposu *Myšeis* roku 1815 v *Prvotních pěkných umění* (srov. in Krasicki 1959, s. 23).

25 „Sie war gar vortrefflich componiret, / mit vielen erbaulichen Sprüchen gezieret, / und so voll vom gelehrten Tand, / daß sie Hieronimus selbst nicht verstand“ (citováno dle <<https://www.gutenberg.org/ebooks/47608>>).

26 K tomuto Hoffmannovu parodickému kázání srov. podrobněji Gilman 1974, s. 84–86.

27 Je zajímavé, že dobová parodizace vznešeného liturgického jazyka se neprojevuje pouze v západní Evropě; svůj výraz našla mj. i v Puškinově *Gabrieliádě* (*Gavriiliada*, 1821), v níž se mimo jiné dozvíme, že „Stvořitel všech světů / v básnické tvorbě ctil vkus Orientu“ (Puškin 1975, s. 53 — v orig. „Tvorec ljuvil vostočnyj, pestryj slog“ [Puškin 1960, s. 124]) a promluvy Boha Otce se skutečně skládají téměř jen ze samých biblických úsloví a příměrů.

28 Na příkladu osvícenského von Steinbergerova časopisu *Geißel der Prediger* (*Bič na kazatele*) tyto tendence ukazuje Nešpor 2006, s. 302–303.

29 Překlad nebyl dokončen, jeho skica zůstala v rukopisu; srov. Jungmann 1958, s. 92–114, 670–675.

IV.3 ALKOHOL SYMBOLEM NÁRODA

Jestliže tento proces desakralizace základních rituálních forem byl často doprovázen procesem postupné nacionalizace, je nutno znovu se vrátit k místu, v němž jsme hovořili o obrozenské potřebě shromažďovat se a propojovat členy shromáždění určitou myšlenkou. Nelze samozřejmě přímočaře tvrdit, že od josefínských dob a francouzské revoluce moderní národní společenství přestává fungovat pouze na principu náboženství, jisté však je, že alespoň ve vlasteneckých kruzích se minimálně od počátku působení tzv. Jungmannovy generace Češi nedefinují na náboženském základě, jako „národ svatováclavský“, ale na základě jazykovém. Jsou-li pak Češi chápáni především jako jazykové společenství, tedy sekulárně, vyvstává náhle potřeba (řeceno s Vladimírem Macuro) vytvářet české mýty, snít „české sny“. A jak ukázal rovněž Macura, jedním z těchto snů by mohl být i „sen o hospodě“ — a dodejme, rovněž sen o pivu (právě Macurovo pojetí záměrné tvorby národních mýtů a snů je přitom pro naše pojetí výchozí, neboť se pokouší uchopit období národního obrození v jeho procesualitě a zdůraznit jeho snahy po záměrně konstruovaných schématech národa i „lidu“, pracujících často rovněž zcela záměrně s jednotlivými, v určitém kódu přepisovanými prvky stávajících uměleckých i folklorních tradic). Připomeňme rovněž výše zmíněnou a dokladovanou zálibu deklamovánek v prostých věcech všedního života, které se postupnou inkorporací do rámců idejí právě utvářeného (národního) společenství do jisté míry opět „sakralizují“, resp. stávají se nyní jedním ze symbolů tohoto společenství. Pokusme se výše zmíněné doložit právě na problematice pojetí piva v národním obrození.³⁰

Nejprve však připomeňme roli piva a vůbec pití v tehdejší evropské heroikomické epice; je to výchozí bod dle našeho názoru nutný, zejména proto (jak jsme naznačili výše), že tehdejší heroikomika v nejednom případě nejen perzifluje epický žánr, ale rovněž se snaží konstruovat národní společenství s jeho ideály. Proto je sice pravdou, že Kotljarevského Aeneas zejména během první poloviny eposu nezřízeně holduje vodce, aby se potom probouzel s kocovinou hodnou héra, jestliže se však tento Aeneas v druhé části eposu skutečně v národního hrdinu mění, může to dle našeho názoru indikovat, že jeho oblíbený nápoj bude spolu s ním do povědomí čtenářů vstupovat jako jeden z národních symbolů. Stejně si pak počíná i Budai-Deleanu, když ve své *Cikaniádě* (IV,2) mluví o víně v termínech náboženských: „Ty jsi svatý ženich všechněm kralující, / který všechny laskáš, který život dáváš“ (Budai-Deleanu 1972, s. 98).³¹ A kdesi na hranici parodického a vážně míněného zůstává vlastně i Krasicki, když ve své *Vojně mnichů* nechává zaznít patetickým veršem: „Čarovná láska k plné sklenici! / Každý tě cítí, nemocný či zdravý. / Ty v nebe měníš tmavou pivnici, / ty věru stojíš za bolesti hlavy; / Ty mírníš starost, žal i tesknici, / v tobě je radost, ty jsi poklad pravý! / Kéž by tě bylo dost, a stále více! / Vždyť stojí za to pít, a třeba zpít se!“

³⁰ K dané problematice srov. především některé studie sborníku *Hospody a pivo v české společnosti* (Praha 1997); pro problematiku, jíž se budeme zabývat dále, připomínáme především studie Jiřího Raka, Vladimíra Macury a částečně i Evy Ryšavé.

³¹ „Tu ești mirul sânt, dintru toate-ales, / Ce viață dai, mângăind pre toți“ (cit. podle <<https://ro.wikisource.org/wiki/%C8%9Aiganiada>>).

(Krasicki 1958, s. 113).³² Právě tato poslední ukázka jako by již upomínala na proces, k němuž dojde za několik desetiletí i v našem obrození — ze satirické a bujně veselé chvály piva se ponenáhlu stane vážně míněná chvála národního nápoje.

Tak je především pivo vnímáno v české společnosti jako nápoj daný nám Bohem, a to na rozdíl od kořalky, která je dlouho považována (řeceno s Krameriem) za „škodný nápoj“. V jednom kramářském tisku tak čteme: „Nyní, bratři, nyní živo! / Bůh dal vodu, také pivo. / Kořalka, ta nedá síly, / jenom čert nás do ní chýlí“ (cit. dle Ryšavá 1997, s. 22). Jestliže je již takto dán základní rozdíl, nastupuje posléze pivo na místo nápoje skutečně božského, posilujícího, lid shromažďujícího. Citujme jen několik příkladů za všechny. Emblematická je již lidová píseň, která přímo uvádí: „Kdyby nám pivečko zemřelo, / co by z nás, lidičky, zůstalo. / Všichni by plakali, / plakaly by Čechy celé, / za nic by nestál svět“ (tamtéž, s. 24). Patrně nejoblíbenější deklamovánku vychvalující zlatavý mok pak sepsal František Jaromír Rubeš (vyšla v jeho *Deklamovánkách a písničkách II*, 1838); vyznění celé básně je jednoznačné: staří Čechové pili pivo, my jsme jejich potomci a dobří vlastenci, proto ho tedy pijme taky. Neboť „sládek proto sládkem sluje, / že nám život oslazuje“ (Rubeš 1906, s. 331). Pro náš kontext je zajímavé, že i zde, v básni, jejíž vyznění je jednoznačně pozitivní, se pracuje s náboženskou terminologií; tak se tu o pivu čte, že „mudrců v něm leží kámen, / blaha počátek i Amen“ (tamtéž), a autor nás dokonce ujišťuje: „Kdybyste chtěl zdržovati, / mohl bych vám dokázati, / že nektar, jenž Perun pil, / z něhož táhl věky blahé, / sotva jiný nápoj byl, / nežli naše pivo drahé, / nežli naše pivíčko — / nektar náš i nebičko“ (tamtéž).³³

Nesmíme však v těchto souvislostech opomenout především samotného Klicperu, jehož báseň *Bez nápisu* (*Čechoslav* 1822), která vznikla při hradeckých deklamacích v roce 1820, ačkoli vyšla knižně až po autorově smrti v Kobrově vydání jeho sebraných spisů, byla dobově široce známa a nesmírně oblíbena pod názvem *Pivo* či *Chvála pivečka* (srov. Justl 1960, s. 238). Již její začátek je takřka ukázkovou chválou prosté věci a motivu, pracující zároveň promyšleně s tématy heroické epiky i náboženskými symboly:

Co si asi myslíte,
že vám budu vypravovat?
O rozbrojích ve světě?
Stříbro, zlato vychvalovat?
Či snad zpívat o válkách,
které někdy ženské svedly,
zlostí když na muže zbledly,
o Vlastách a o Šárkách?

32 „Wdzięczna miłości kochanej szklenice! / Czuje cię każdy i słaby, i zdrowy; / Dla ciebie miłe są ciemne piwnice, / Dla ciebie znośna duszność i ból głowy. / Słodzisz frasunki, uśmierzasz tęsknice; / W tobie pociecha, w tobie zysk gotowy. / Byle cię można znaleźć, byle kupić, / Nie żał skosztować, nie żał się i upić!“ (Krasicki 1924).

33 O dobově oblíbě deklamovánky srov. Rak 1997, s. 174. — Jak rád se Rubeš k tématu piva a jeho vaření vracel, ukazuje i jeho humoreska *Sladovnický mládek příteli svému Práškovvi ve mlejně pana H.*, otištěná v *Květech* 1838 (text in Rubeš 1906, s. 126–127).

Nebo-li, jak v Africe,
 po řece, jež Nilem slove,
 v rákosové kolébce
 k faraonům metla plove?
 Nikoli! což mně i vám
 po vojnách i po Africe!
 Slyšte radš, jak bez různice
 o pivečku zazpívám! (Klicpera 1863, s. 377–378).

Báseň pak jako by se zdála naznačovat takovou chválu mocností piva, jakou posléze Klicpera rozvine v samém závěru svého kázání. Pivo tak především posiluje zdraví:

Zdraví — i můj Božíčku!
 Dokud člověk řádně pije,
 prázní [!] pilně skleničku,
 jazyk v čerstvém pivě myje —
 zajisté mu k duhu jde!
 Co je doktor, ani neví,
 lík a prášky jsou mu plevy,
 koupiti je neví kde (tamtéž, s. 379).

Zároveň ale pivo také rozmnožuje bohatství:

Co se týče bohatství,
 jež by pivo ztenčovalo —
 to je lež! Dám svědectví,
 že se pivem zvětšovalo!
 Mnohý sládek, než ním byl,
 nosíval holou patu;
 teď — má za sta na se šatů,
 příbuzných pak na sta mil! (tamtéž).

A konečně třetí ctností piva je, že jeho pití všeobecně zvyšuje vážnost:

Mimo to tě přesvědčím,
 že kdo hodným pijcem sluje,
 s nejhrubějším výběřčím
 o vážnost se rozděluje;
 každá šenkýřka ho ctí!
 Soused, který málo pije,
 darmo víčkem o džbán bije,
 sklepník se jen na něm mstí! (tamtéž, s. 379–380).

A závěr z toho samozřejmě lze vyvodit jediný:

*Kdybych tedy pivo nepil,
nezasloužil-li bych trest,
abych jícen vodou lepil? —
Pročež také říkávám:
Muži, dokud dýchat smíte,
v bázni Boží pivo píte,
jako já to dělávám! (tamtéž, s. 380).*

IV.4 KULTICKÉ VERSUS NACIONÁLNÍ

Citovali jsme tu obsáhle Klicperovu deklamovánku nejen pro její zřejmou souvislost s naším kázáním, ale také proto, že nám umožňuje nahlédnout do schémat, v nichž obrozenská společnost začala o pití piva uvažovat. Jestliže se pak tato schémata střetla s dobovým skeptickým nazíráním na vnější formy barokní zbožnosti, jak jsme o něm v jiné souvislosti mluvili výše, stává se již zřejmým, výsledkem jakých procesů náš text byl. Znovu tu zdůrazňujeme již dříve řečené, totiž že podobné parodie náboženských textů nechtějí zesměšnit, snížit ani sakrální skutečnost jako takovou, tím méně pak ale požívání chmelového nektaru. Jde tu skutečně především o zábavu, radost ze střetávání nestřetnutelného, z propojení nepropojitelného, a je-li někam namířen osten parodie, je-li něčemu nastaveno ono „zrcadlo skutečnosti“ Eduarda Petrů, pak jediná vnějším formám, jimiž se barokní zbožnost projevuje. A tak lidová píseň, která zpívá: „Zůstaň s námi, Amen! / Hlásat nepřestanem, / že náš Bůh flaška jest, / témuž buď chvála, čest / věčně věkův, Amen!“ (Zíbrt 1909a, s. 368), je už skutečně pouhým výsměchem náboženským formulím. Že se podobné tendence objevovaly již daleko dříve před vznikem našeho kázání, ukazuje Hekova báseň *Co jest pan starý?* (*Vlastenecké noviny* 1815). Učený rodák z Dobrušky užil sapfické strofy, aby nám mohl sdělit např. to, že „[j]ečmen Boží je dar; však kdo ten Boží / dárek k prospěchu lidem strojit umí, / velkou zásluhu má: moc Boží zjevnou / zvěstuje stejně“ (Hek 1917, s. 59), a proto se nerozpakuje krčmáře, který do piva míchá vodu, označit přímo za svatokrádce (tamtéž, s. 60). Mimochodem, v této souvislosti tu opět máme personifikaci ječmene (navíc sakrálně zbarvenou): „Ječmene zvařeného se tu duch hned sládkovi zjevil, / touže příhody své, jak zrádně ho utopil krčmář“ (tamtéž).³⁴

Podobné vyznění má pak i vlastní smysl Klicperovy parodie. Míjíme tím fakt, že v ní nejde jen o typické barokní fráze, biblické citáty a všechny ostatní vnější „ozdoby“ kázání — jak jsme viděli při jejím srovnání s předlohou, z níž Klicpera vyšel; zcela stejně se tu útočí na typicky barokní pojmání Kristova umučení a zmrtvýchvstání. Víra v spasení a zmrtvýchvstání se přitom nijak sama o sobě nenapadá, Klicpera pouze převádí na „jiného jmenovatele“ přepjatou barokní citlivost vůči smrti jako takové, Kristově smrti na kříži zvláště.³⁵ Vždyť Klicperova parodie jako celek nefunguje, nepřijmeme-li barokní uvažování, jež shrnuje Miloš Sládek slovy: „Ježíšova bezbrannost při smrti na kříži byla [...] symbolem toho, že všechno dobré, co ve svém ‚člověčenství‘ na světě získal a založil, lidem zanechal, aby to sami s radostí obětovali Bohu

³⁴ O pijáckých „parodiích“ na náboženské texty srov. stručně též Ryšavá 1997, s. 28.

³⁵ Klicperovo ovlivnění barokním jazykem a tematikou mimochodem zmiňuje i Miloš Sládek (2005, s. 12).

otci“ (Sládek 2000, s. 64–65). Neboť podle Klicpery i my, budeme-li řádně požívat piva, jež nám ječmen zanechal svým utrpením a smrtí, budeme tím vlastně takto sloužit Bohu a tato služba nás rozveselí. A jestliže baroknímu člověku může voda, která vytekla z probodeného Kristova boku, sloužit k duchovnímu obmytí, jestliže Martin Cochem jeho krev vzývá, aby „duši mou svatými ctnostmi ozdobila,“ (cit. dle Sládek 2000, s. 306), pak je to u Klicpery ona skutečná krev ječmene, ono pivo, které duše pijících zdobí nejrůznějšími ctnostmi. A že v pozadí časté pobídky „Píte, píte“ stojí i barokní představa o tom, že čím víc člověk hřeší, tím víc zvětšuje Kristovo utrpení, a vice versa, čím více mu slouží, tím více mu poskytuje veselí a radosti (srov. tamtéž, s. 66), snad ani není nutno podrobněji dokladovat.

Vrátili jsme se tak obloukem od kontextu, v němž Klicperova skladba vznikla, opět k analýze jí samé. Viděli jsme přitom zejména to, jak je využíván v lidové tradici přetrvávající kultus piva jakožto kulturního nápoje a zároveň dobová negativní recepce forem barokní zbožnosti, aby bylo dosaženo účinku současně rekreačního (tedy pobavení shromážděného posluchačstva), ale také stmelujícího (operujícího s povýšením piva na piedestal národního nápoje, jednoho ze symbolů národní identity).

Skončeme nyní drobným komparativním zamyšlením. Ačkoli si již starověk všiml, že výroba alkoholických nápojů je spjata se „zraňováním“ surovin k tomu potřebných, pozdně antickému latinskému epigramatikovi poskytuje tento fakt možnost uvažovat o spravedlivé pomstě těchto surovin: „Útrapy, které snesl, sám pomstítí dovede hrozen: / nohama rozmačkán byv, nohy zas podráží sám“ (Stiebitz 1957, s. 436).³⁶ V takovémto pojetí celého „příběhu“ není antický autor sám; asi padesát let po Klicperovi podobně uvažuje Augustin Eugen Mužík v básni *Ječmen a chmel*:

*Pan Ječmen zestár jako kmet,
a chmelu zase zhořknul svět,
až jednou smutné ve chvíli
je lidé zprudka chopili,
a hlavu rázem státu měl
Ječmen i Chmel.
A jak tu s nimi točili!
Je sušili a močili,
a vařili a pražili,
až oba strašné po chvíli
se neznali, že být to měl
Ječmen i Chmel.
Až když spjal oba sudu pruh,
tu druhu poznal přece druh,
a porozuměli si hned,
a zanevěřeli na ten svět,
a divokou jen pomstou vřel
Ječmen i Chmel (Mužík 1902, s. 75).*

36 „Vindicat ipsa suos, quos pertulit, uva labores; / quae pede dum premitur, subtrahit ipsa pedem“ (Buecheler — Riese 1897, s. 100).

Na rozdíl od antického epigramu však Mužikův text již vyznívá (zvláště ve svém pokračování) značně mravokárně a didakticky. A tak je nám jistě bližší onen názor Klicperův, totiž že „národní nápoj“ nás za muka, která působíme ječmenu při jeho výrobě, těší, oblažuje, dává nám spásu a radost.³⁷ Pokud ne, platila by ještě vůbec obrozenci vybudovaná představa Čechů jako „národa pivařů“? Snad však alespoň tato charakteristika Čechům stále zůstává, a tak nás Klicperovo kázání ještě dnes spíše těší a baví, nežli uráží a pohoršuje; snad mají ještě částečně pravdu Nerudova slova o plzeňském pivovaru, podle nichž „35 000 věder ležáku dřímá zde jako vojsko blanické; až bude letos nejhuň, vyrážejí ven a osvobodí vlast“ (Neruda 1961, s. 366).

V. EDICE TEXTU

Text Klicperova *Kázání o přehrozném utrpení a moci ječmena* vyšel kolem roku 1850 patrně zároveň nebo krátce po sobě v Hradci u Aloisia Josefa Landfrasse a v Chrudimi u Jana Pospíšila. Přitom se jedná o tisky (až na několik tiskových chyb) identické. Protože jsou dnes velmi vzácné, pokládáme za nezbytné připojit k textu naší stati i kriticky ověřenou edici „kázání“. Poněkud dostupnější Bačkovského edice (Klicpera 1906b) je dnes nevyhovující, neboť její autor značně přizpůsobuje rozkolísaný jazyk tisku poloviny 19. století své normě. Tyto jeho zásahy se týkají hláskové podoby jednotlivých slov (píše např. *knih* m. *kněh*; *młyn* m. *mlejn*; *nasitý* m. *nasetý*; *neúroda* m. *neouroda*; *silou* m. *sílou*; *tehdy* m. *tedy*; *teprve* m. *teprv*; *údy* m. *oudy*; *úplný* m. *ouplný*; *vypijme* m. *vypíme*; *vzrůst* m. *zrůst*), zasahují však také do tvarosloví, a to jak při deklinaci (píše *cepy* m. *cepami*; *chuti* m. *chutě*; *Ječmene* m. *Ječmena*; *slovy* m. *slovama*; *tuhými pytli* m. *tuhýma pytlema*; *zdi* m. *zdě*), tak při konjugaci (*abychom* m. *abychme*; *můžeme* m. *můžem*; *touží* [3.PL.] m. *toužejí*; *zardí* [3.PL.] m. *zardějí*). Jindy však Bačkovského úpravy text naopak stylově rozrůžňují (zejm. jeho úprava *opilý* na *ožralý*). I přes všechny tyto nedostatky (jež jsou současně zajímavým dokladem ediční praxe konce 19. a počátku 20. století) však Bačkovský na několika místech elegantně řeší některé koruptely, jichž má původní tisk značné množství.

I z tohoto důvodu jsme se rozhodli otisknout text co nejvěrněji podle dobového tisku; vycházíme přitom z vydání Pospíšilova (Pravidla 1850). Největší zásahy oproti tomuto textu jsme provedli v interpunkci, neboť nevykazuje žádné systematické tendence; proto ji plošně upravujeme podle *Pravidel českého pravopisu* z roku 1993 s tím, že zachováváme interpunkční znaménka všude, kde je to podle těchto pravidel možné. Rovněž upravujeme psaní velkých písmen (s kapitálkou píšeme všechny názvy zna-

³⁷ Jindy využívá podobného příměru „utrpení“ také Rubeš, když líčí, jak trpí „nebohý“ kalendář, nežli se dostane ke svým odběratelům, jejichž povinností je proto jej za vytrpěná muka doslova „vykoupit“. V *Palečku* 1843 píše: „Musíte také povážít, co ubohý zkusil, než se na světlo Boží dostal! Chudák dříve, než poznal svět, byl očerněn a přišel do tisku, pak byl mačkán, pověšen, tloučen, svázán, ostříhán, jeho vlastní otec ho prodal, a byl rád, že ho zbyl s krku, cizí lidé ho pohaněli a báby ho roznesly; kupte si ho nebohého a buďte rádi, že nejste kalendářem“ (Rubeš 1906, s. 149). — Také tato citace mj. ukazuje, že druhotně mohly podobné texty sloužit právě i účelům didaktickým, resp. připomínat, jak složitý je postup při výrobě zdánlivě všednodenní věci a proč má tedy ona věc být ceněna a vážena.

mení zvěrokruhu, stejně tak Slunce, jedná-li se o nebeské těleso). Jen zcela výjimečně zasahujeme do kvantity, a to tam, kde ji považujeme za tiskovou chybu spíše než za dobový úzus (upravujeme *k budoucí tohoto naši památce na naši; vodnař na Vodnář*). Ještě méně čitelné jsou naše zásahy do hláskové kvality (měníme pouze sousloví *nedej mne bez piva býti na mně; měkkých na měkkých*); podle dnešních pravidel píšeme také *Způsob m. spůsob*. V jednom případě opravujeme též shodu přísudku s podmětem (*Vrchnosti ... dávaly m. dávali*). Standardně však upravujeme podle platných pravidel psaní spřežek (píšeme tedy *ihned m. i hned; potajmu m. po tagmu; pozpátku m. po zpátku; takže m. tak že; zdalipak m. zdali pak; zřídka kdy m. zřídka kdy*). Protože — jak je z předchozího patrné — bylo naším cílem poskytnout v moderním pravopise co nejpřesnější zvukovou podobu textu, ponecháváme i četná kolísání: píšeme tedy zvolací *O! i ó!, mučenk a mučedník, dále i dáleji* — abychom zde toto kolísání ilustrovali na různorodých příkladech. Kde jsme text emendovali, přidáváme pro účely této edice k danému místu v textu příslušnou poznámku; zkratkou B. odkazujeme na Bačkovského vydání (Klicpera 1906b).

**Kázání
o přehrozném
utrpení a moci ječmena,
kterýžto v ruce hříšné se vydal, aby nás, bratři a sestry, svou libou chutí potěšil**

Začátek kázání

Exivit Sol, ut illuminæræt integrum mundum.

Vyšlo Slunce, aby osvítilo veškeren svět. Tak čtu u slepého Marka v 1. V., 3. kap.

Dříve nežli sobě co takového rozjímati budeme, posadme se a vypíme po mázu piva, za dar a osvícení rozumu, a poslyšme dnešní Evangelium, které se čte na den slavnosti vznešeného bratrstva sladkého ječmena.

Evangelium slepého Marka v 1. kap.

Za onoho času slyšán byl hlas: Píte, píte! až se vám zardějí tváře vaše! neboť proto jsem z matky mé vyšel, abych vás nasýtil chutí mou libou a přived vás k sobě. Neboť proto vyšlo to Slunce, aby osvítilo a zahřálo tento celý svět; takť jsem i já vyšel, abych vás zahřál a osvítil světlem pravým, až by se zarděly tváře vaše; nebo slíbeno bylo vám, kteří mě následovati budete, že ihned vám ku pomoci přispěju a nebudete ztraceni, neboť mne následují mnozí pronárodové, opouštějí domy a statky své a uchycují se mé rady, neboť jsem já v mé pomoci a síle velký. Věřte, věřte, pravím vám, že jak vyjdu³⁸ z matky své, ihned trpěti budu, neboť se nade mnou mstítí budou vlastní následovníci moji, a já je nezavrhnou, nýbrž všechny³⁹ skrze mé trápení nasýtím chutí mou libou.

Tolik jest slov dnešního Evangelium.

38 Emendováno podle B.; orig. „wegdu“.

39 V orig. omylem „wšichni“; B. emenduje zde i dále na „všecy“.

Exivit Sol, ut illuminæret integrum mundum, cap. 1., V. 3.

Vyšlo Slunce, aby osvítilo veškeren svět. Tak čtu u slepého Marka v 1. kap., 3. v.

Laskaví bratři a sestry velikého bratrstva sladkého ječmena, shromáždění posluchači! Ptám se vás, páni bratři a sestry: koho jste si vy sobě za vašeho velikého patrona zvolili? Aj, slyším jedním hlasem volati: Hordeum, hordeum! Ječmen, ječmen! Schvaluji a musím chváliti vás, neboť jste nechybili, poněvadž tento jest ve svých mocnostech veliký, jak toto dnešní evangelium vypravuje o mocnostech a síle, neboť on nasycuje ty, kteří následují jej. Jako když nahlížím do kněh ptačích, nalézám velikého ptáka pelikána, který takové přirozenosti jest, že když nějaký nedostatek pokrmu pro své mladé trpí, svou vlastní krví je napájí a sílí. Tak i mnohem více náš veliký divotvůrce, sladký ječmen, pro nás činí! že když není dostatku pokrmu, on svou krví, to jest líbez-nou chutí, napájí, a ne tak jako pelikán, by jen život ochránil, ale až se zardějí tváře vaše od libosti a chutě jeho.

I nepřišel jsem já, laskaví posluchači, jen se samým vychvalováním na slavnost našeho velikého patrona, sladkého ječmena, ale raději se přidržím jeho života. Abych tedy k mému předsevzetí přistoupil, z jakých on rodičů pošel, pravím: On jest z rodičů velké monarchie a z té země, z které všichni králové a mocnářové pocházejí. Ach, slyšte!, jak do života matky své přišel, ihned veliké pronásledování trpěti počal. Tu hned rota selská jej zkaziti a zahubiti chtěla, neboť jej železnými bránami škrábali, aby skrze to v nic uveden byl. Však nadarmo, neboť on ze své matky jako nejkrásnější karafiat se zazelenal a nám první potěšení proukázal. Vyrosl ten náš veliký patron do rozumu svého, ale nebylo na tom dosti, ještě více trpěti musel: tu jej okolo s dobyt看 pronásledovali a potajmu trápili. Zdalíž pak již to bylo poslední trápení tvé, náš veliký patron? Ach! co mně odpovídá: Ne, toto jest teprv počátek pronásledování a trápení mého. O, hrozná odpověď našeho trpělivého patrona! Já jsem soudil již dosti pro naše dobré jemu snášeti, laskaví posluchači, a on praví, jen býti začátkem. O, komu by slze z očí⁴⁰ nekapaly nad tou velikou láskou našeho patrona!

Poslyšme tedy dále, co praví on: Obcházeli okolo mne nepřátelé moji s hroznými nástroji, s broušenými kosami, radíce se, jak mne zkaziti mají. Quis nobis, hæc festa facit.

Kdo jest příčina takové slavnosti? Žádný, jedině náš sladký ječmen, kterýžto žádá pro nás mile trpěti, aby nám bratrskou památku zanechal.

In futuram rei memoriam.

K budoucí tohoto naší památce, abychme jej následovali. Ach! kdož by tě nenásledoval a o pomoc v našich těžkostech nežádal, jenž jsi ten,⁴¹ kdo tebou nasycen jest, na všechno zlé, na všechno starost tu zapomíná a táže se: Qualia nova? Co tu nového? Zlou novinu o tobě slyším, náš veliký patron, sladký ječmene! Podřáli zrůst tvůj, a tak tě ležet nechali, by ses více nerozmohl; ale marné úsudky nepřátel tvých! Ty jsi předce dále směřoval, a sice k našemu největšímu dobrému. A hle, tu opět přišli s hráběma a povříslama, tebe v svazky svázali, takže se ubohé oudy tvé ani pohnout nemohly,⁴²

⁴⁰ Emendujeme dle smyslu, pův. tisk i B. mají „z vlasů“.

⁴¹ Text je evidentně porušen.

⁴² Přijímáme B. emendaci; orig. „tak že ubohé oudy tvé ani pohnouti nemohli“.

a pak jako zločince na veliký vůz svázaného naložili a do stodoly jako do arestu zavezli. Však nedlouho jsi tam bez trápení odpočíval. Opět k tobě s rozličnými nástroji přistoupili, rozvázali a na mlatě oud po oudu roztřásli. Ach, bolestné patření! Náš trpělivý patron rozprostřený leží a dalším mukám se poddává. Tu přistupují k němu nepřátelé jeho s hroznými železem okovanými cepami, počínají jej tak silně tlouci, až oud po oudu oddělen byl, a pak opět tak již zbaveného oděvu a nahého odtud odvezli a do temného žaláře na špýchar vházeli. To snad jest již nyní poslední trápení tvé, o veliký mučeníku, sladký ječmene! Odpovídá nám náš veliký patron: Ještě ne dosti, více trpěti žádám pro vás, moji následovníci. Ach! není-li to velká láska pro nás, páni bratři a sestry, našeho velikého patrona? Já doufám, že naše mínění jedno bude, bychom jako v žalmu 67. v 11. v.⁴³ pravili: *Animalia habitabunt in ea*. Zvířata tvá přebývají budou v ní. A já také téhož oumyslu jsem, že, páni bratři a sestry, i vám nebude se zdát dlouhý čas, přebývají v lahodnosti té naší libé chutě sladkého ječmena. Abych ale k mému předsevzetí přišel, jak se dále dělo s naším velikým patronem, přesladkým ječmenem, tuto vyjádřím.

Nyní již nastal čas ouplného tyranství, nyní pravím, že přišla chasa sladovnická s tuhýma pytlema, našeho již prv dosti ztrápeného patrona do nich zavázali, z nich zase do studené lázně vhodili, pak opět jej z vody vyndali, na zem vyhodili a tu mnohokrát za den sem tam tak přehazovali, až mu od velké bídy a starosti vousy narostly. Nyní snad jest poslední trápení tvé, o ubohý stařečku šedivý! — Nyní ještě více trpěti žádám, a sice tak trpěti, až poslední krůpěj ze mě vyjde, a to vše pro vaší na mě památku, abych vás tak nasytíl, jakž o mně v dnešním evangelium psáno jest.

Co tedy dále trpěl tento stařeček náš, poslyšte a já vyjevím: vhodili jej na lísky a rozestřeli, pod ním oheň roznítili a tak dlouho pálili, až jeho oudy bolestí praskaly! O ubohý stařečku! ohlížel jsi se na vše strany, ale nikde nebylo pomoci, neboť tys byl v rukou nepřátelských. Dáleji, když již tak rozpálen byl, zase ho z té horkosti sňali a něco málo odpočinout nechali, aby nezahynul a tu ještě k dalšímu trápení byl schopný trpěti, a proto jej zase vodou skropili, aby on umdlívající k sobě přišel.

Ale jak dlouho odpočnutí jeho trvalo? Ach! velmi malé okamžení, neboť ho ihned do pytlů svázali, na vůz naložili a do mlejna vezli, kdežto jej na nejostřejší kámen vsypali a tam na drobné kousky semlíti nechali, opět v pytli svázali a zase na předešlé místo s ním spěchali, kdežto již v kotli vařící lázeň na něj očekávala, do které jej také bez všeho odkladu vhodili a tak dlouho míchali, až docela usmrcen byl.

Nyní jest tvé slávy konec, o nejmilejší na nás pamětníku! My ubozí následovníci tvoji co činiti budem? Otce jsme ztratili, ach! kam se obrátíme! Ale ještě na tvém usmrcení dosti nemají, a sice ti nepřátelé, jež⁴⁴ po sladkosti tvé nejvíce toužejí: ještě s tebou ze štoky na štok přehazovali, aby tak zchladl poslední duch tvůj, a když jsi tak vychladl, teprv tě do sudů položili, a dříve do vlašného a pak do studeného sklepa pochovali, tu chtějí, aby tvá moc a síla udušená byla. — Co soudíte, laskaví páni bratři a sestry! jestli náš milý patron, který pochován jest, umrlý ležeti zůstal, aneb zase s velkým potěšením vzkříšen jest? Ach právě pro naše potěšení s největší silou a mocí pozdvižen jest, nebo i ti, kteří s ním prv tak nemilosrdně zacházeli, již se líbeznosti

43 Emendujeme podle smyslu, pův. tisk i B.: „kap.“

44 B. emenduje na „jiz“; z důvodu rozkolísanosti úzu ponecháváme takto.

jeho přidržují a jej se slávou velikou do hospod doprovázejí a tu jeho sílu, líbeznost a příjemnost plným hrdlem vyhlašují.

I nemstil se vám, o ukrutníci, za vaše zlé činy náš veliký patron, nýbrž ještě mile a rád vás svou líbezností nasytil; proto já vespolek pravím: poznejme všichni slávu, moc a sílu tohoto vzkříšeného mučedníka, kterýžto srdce naše obveseluje, rozum posilnití a udatnost rozmnožiti chce, pokudž jeho příjemnost stále, ale ne jen na chvílku, nýbrž dnem i nocí rozjímati budeme, a tak můžem jisti býti, že když všechno marné opustíme a jeho jedině se přidržíme, že nás od pýchy v šatstvu, od lakomství v statku a závisti, jenž vodu pijí, docela ochrání a v svaté chudobě stále zachová.

Nyní teprv láskám vaším žádostiv jsem všechny mocnosti našeho milého patrona rozdělití, a to tímto způsobem: první bude o jeho síle, druhá o naší nevděčnosti, třetí, jak jej následovati máme. Dříve než to všechno láskám vaším přednesu, žádám za obyčejnou trpělivost a já hned počnu ve jménu svatého ječmena. Exivit sol et illuminæret universum mundum. Vyšlo slunce, aby osvítilo veškeren svět.

Právě rozsvítilo se Slunce tenkrát, když moc a síla po smrti jeho se zjevila.

Nihil sub sole novis. Nic pod sluncem nového, aby zapřeno bylo, nebo všechno na světlo vyjde. Jako z naší žalosti zase se nám nyní obrátila radost. Nihil pulchri, nisi per puritatem. Nic pěkného, leč skrze čistotu. Ani té u našeho divotvůrce schází, onť jest vzácnější lampa nad zlato. Bonum est nobis his esse. Dobřeť jest nám zde býti. A opět v jiné knize zapsáno stojí: Ecce nos reliquimus omnia. Hle, my jsme všechno pustili a přidrželi jsme se našeho patrona, a od něj se nazýváme bratří a sestry.

Abych ale k mému předsevzetí přišel, chci nyní o jeho síle a mocnosti vypravovati: neb jako hvězdářové píší, že planety nebeské jedenkrát v roce Slunce přejdou, to náš veliký patron ne jednou v roce, nýbrž mnohokrát za den aneb za noc svou mocností působí. Kdo se líbeznosti plně chutě napije, tu ihned vstupuje na znamení Skopce, tancuje a skáče; když ale dále té líbezné chutě požívá, tu vstupuje na znamení Býka, začne slova trkati, a druhý nemoha to vystáti, popadne jej za vlasy, a tu zase vstupuje na znamení Blíženců, neb každý ví, že tato planeta dva sebe držící vyobrazuje; šenkýř nemoha to snéstí, vstupuje na znamení Lva, běží a roztrhuje je a hází na lavici celého nafrizirovaného, a on jest na znamení Panny; nedá-li si ještě pokoj, tu mu vymelou kůži, a tu hned vstoupí na znamení Raka, když musí pozpátku odléztí. Když ale z hospody odleze, vstává a zdě trká a tu vstupuje na znamení Kozorožce, a když vyjde na náměstí, ihned vstupuje na znamení Váhy, neboť on z jedné strany na druhou se váží, takže mu není cesta dosti široká.

Přijde domů, žena mu skládá vinše, které ani žádný mocnář na svůj svátek, jak živ byl, neslyšel; a on když ty dlouhé pašije přečkati nemůže, tedy vstoupí na znamení Střelce, a co do ruky popadne, s tím po ženě hází; když ale ji z domu vyžene, tu se na novou modu do postele položí: kde prv hlavou líhal, tam leží nohama a již vstupuje na znamení Vodnáře, že ze sebe jak z konve leje, a tenkrát následuje poslední planetu Ryb, když on se ubožátko v tom marastu válí a uplívá. Nejsou-li to mocnosti hrozné a velké!

Nihil nobis carius quam audite novalia rerum.

Nic nám není tak příjemného jako slyšeti noviny rozličných věcí. Zdaliž to nejsou noviny k velikému podivení skrze našeho mocného patrona, přesladkého ječmena?

Však ale za ty jeho veliké dary hroznou nevděčností se odměňujeme, a to nejvíce sládcí tak zatvrzelého srdce bývají; neb ten náš tatíček dobrotivý, který se za žádného otrhánka nestydí, dává jim dosti příkladů, aby těm, kteří nedostatek té chutě trpí, by jim k tomu velikému milosrdenství nápomocni byli, by takové s hodným korbelem nasýtily, neboť to samé bratrstvo přikazuje: abychom všecko opustili a jej se přidrželi. Jakož také stojí v žalmu 67., v. 11.: *Animalia tua, habitabunt*⁴⁵ in ea. Zvířata tvá přebývati budou v ní. O! jak těžko jest přebývati těm, kteří sobě pomoci nemohou, a to jest ta největší nevděčnost, když ti, kteří mají, užívají až přespříliš, a ti, kteří nemají, zřídka kdy, neboť jak samo evangelium nás k tomu vzbuzuje: „nasytím vás“; nepovídá jen některých, ale všech, neboť on netrpěl pro některé, nýbrž vesměs pro všechny.

O světe převrácený a lidé v tobě, kteřížto si nepřejou jeho líbeznou chutě použití. Ach, běda vám, kteří máte, nedáte a nepřejete. Neboť vás sám Corbelius napomíná v kapitole své těmito laskavými slovy: Propí všecko a následuj mě. Zдалиž to nejsou pro nás zlatá slova, neboť jest chudoba příčina pokory a poníženosti, a kdo v té přebývá, potupí pýchu a od žádného závist netrpí. Ach! co jest platno⁴⁶ na měkkých peřinách líhati a svému tělu pohodlí činiti? To jest pravá marnost! Kdo chce milosrdných skutků dobře poznati, ten také povinen jest slov našeho milého patrona následovati, který praví takto: Prodej všecko a propí, jen na chudého bratra nezapomínej. Nebo jsme znali velmi mnoho příkladných bratří, kteří měli sta a tisíce, a všecko propili, následující chudobu, tak sice, že i mnohokrát na místě měkkých peřin v blátě aneb na hnoji ležeti zůstali. O, veliká poníženost! Jestliže my praví bratří a sestry jsme, následovati je máme, ano následovati musíme. Zdalipak jsme již nepřečkali dosti takových smutných příhod: kdo všecko neprodá a nepropije, že ještě po smrti pokoje nemívá; nebo dědicové, přátelé o jeho pozůstalost se soudí, perou a vadí, a posledně jej ještě v hrobě proklínají. Aj, totož jsou živé příklady, které nás hroziti mají, když je důvěrně rozjímáme. Toto napomenutí nedávám jen já sám ze sebe, ale Corbelius plný chutě a líbeznosti, abyste jej následovali. Tedy se k tobě obracím, o přelíbezná chutě, plná vši příjemnosti! bys nás nikdy neopouštěl, ale abychom mohli pak po tobě vždy toužící stále tebe užívat. Ach, neodvracuj se od nás, nýbrž jakožto otec upřímný své dítky v paměti měj, neb jsme my všickni bratří a sestry tvoje, jenž tě dychtivě požíváme. Odvrať od nás neourodu v kapse, zachovej nás od drahoty v hospodě a nedopouštěj, aby se tvé veliké cti a chvále skrze živel vody čest zmenšovala. Uchovej od dvojaté křídly, aby při pořádnosti nebylo zděšené srdce naše. Propůjč dobrotivého šenkýře neb šenkýřku, aby trpělivě čekali a dlouho neupomínali, aby skrze to čest tvá zmenšená nebyla, nýbrž abychom všickni tou cestou kráčeli, kterou jsi nám vykázal, a tebe se nepustili, dokavadž duch tvůj život náš zahřívati bude. Amen.

Pomodlete se se mnou lásky vaší za odvrácení drahoty piva.

Všetekoucí a milosrdný Bachuse! račiž vzhlédnouti očima svého milosrdenství na tvoje ctitele, za které tvůj jednou nasetý ječmínek neodporoval se v ruce sládků dáti: račiž milostivě odvrátiti to dávno zasloužilé skrze dluhy trestání, přítomné i budoucí neštěstí, truchlivé a smutné časy bez peněz. Račiž osvítiti všechny vrchnosti,

45 Pův. tisk omylem „habitabun“, emendoval již B.

46 Pův. tisk „platno, že na“, přijímáme B. emendaci.

aby větší sypání do pivovárů dávaly, což by patronu našemu k větší cti a chvále sloužilo. Obrat srdce naše k pravému pití a zvýšení našeho zrušilého života a zapal v nás pravý oheň zarděný, abychom nic jiného nemysleli, nemluvili ani nečinili, jedině to, co by k vyprázdnění a zase k vyplnění korbele cílilo. Odvrat od nás všechny nepřátele a protivníky té líbezné chutě, jenž se pitvoří a skrze rozmanitost svou vodu pijí; rozmnož v nás horlivost, sílu a udatnost, abychom těm, jenž nás od tebe odloučiti usilují, udatnou myslí odporovati mohli; tak abychom jako marnotratní synové tobě se líbili a příjemní býti mohli. Při tom tebe také prosíme za všechny vězňe a zarmoucené, kteří piva zbaveni jsou, by jej také pítí a tebe za to chváliti mohli. Rač nám to dáti, o přemilý Bachuse, skrz našeho velikého patrona, sladkého ječmena, který jest s jiným obilím rovný králuješ nad námi.

Pozdvihněte lásky vaší korbel a říkejte se mnou slib bratrstva našeho.

Já opilý člověk odříkam se kamaráda střízlivého, rady i skutků jeho; věřím v šenkýře a v šenkýřku, že mě dvojitou křídou neošidí, ale v dluhách mých trpělivosti popřejí; a s tou vírou vyznávám, že jsem mnohokrát zhrěšil proti dírák mého kabátu, a želi toho srdečně; rač mi té síly popřítí, až bych něco peněz na tvou líbeznou chuť mohl zase vydělati a od pití vody se zdržovati. Protož biji se na mou prázdnou kapsu a volám s opilým bratrem: Pavle! nedej mně bez piva býti! Pavle! nedej mně bez piva býti!

Požehnání

všech manželek, které muže své od tohoto bratrstva odloučiti usilují

Ó ty čistý duchu vystálého piva, k tobě já se důvěrně utíkám a zkroušeně žádám, vstup do srdce manželky mé, ačkoliv že nepřítel tvůj jest, nedopouštěj moc a sílu tvou háněti, neboť skrze ni pro tebe násilí trpím, zdržuj zlatý jazýček její, aby se tak často nekroutil, když s tebou oplývám, nebo vejřečnost její, byť bych i já úplně opilý byl, předce uši mé proniká, nedopouštěj, aby za mnou do hospody chodila a mě od líbosti tvé odtrhovala, ó milý duchu plný dobroty, já též za tvou nepřítelkyni prosím, uděliž manželce mé dobrého snu, aby ona tak často na jitřní do kapsy nechodila, skrze což se tobě veliká ujma chvály činí, dej jí nepřemoženou chuť na sladká jídla a ošklivost nad vodou, aby šlepečí mých následovati musila. Uděl jí též upřímnost a štědrotu manželskou, aby, kde jaký krejcar vydělá, ihned mně ochotně odevzdala, skrze což by se větší toužení po tobě rozmnožovati mohlo, odvrat od ní zlé tovaryšky, jenž tvoje protivnice jsou, aby tvého sladkého jmena více neurážely. Posledně pak prosím tebe, chraň je od slepoty, když na nás hleděti nechtějí; od němoty, když slova promluvíti nechtějí; aby se poznajíce, raději všecko ze sebe prodaly a skrze nás tobě obětovaly.

Deset

hospodských přikázání

I. Nebudeš jinám chodit mimo mne.

II. Nevezmeš žádného pití zadarmo, ale za peníze.

III. Pomni, abys bez peněz ke mně do hospody nechodil.

IV. Abys každého s poctou uctil.

V. Nepočkám.

VI. Zastav, co máš.

VII. Z řádu neumazuj.

VIII. Nepromluvíš křivého svědectví, že jsem kterou připsal.

IX. Nepožádáš velikého džbánu aneb sklenice ode mne.

X. Aniž požádáš zpátky ode mne, což se utratilo u mne, ale cos utratil, zaplať a se šenkýřem se nevaď.

PRAMENY

Antalík, Dalibor et al.: *Na stezkách domu Baalova. Náboženské texty literární a kultické.* OIKOYMENH, Praha 2014.

Budai-Deleanu, Ion: *Cikaniáda*, přel. Josef Hiršal. Odeon, Praha 1972.

Budai-Deleanu, Ion: *Ťiganiada sau Tabăra țiganilor* <<https://ro.wikisource.org/wiki/%C8%9Aiganiada>> [9. 3. 2020].

Buecheler, Franciscus — Riese, Alexander (eds.): *Anthologia latina sive Poesis latina supplementum.* Pars prior, fasciculus I. Teubner, Lipsiae 1897.

Epos o Gilgamešovi, přel. Jiří Prosecký, Blahoslav Hruška a Marek Rychtařík. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003.

Hek, František Vladislav: *Sebrané spisy I. Spisy básnické*, ed. Jan Jakubec. Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1917.

Hoffmann, Ernst Theodor Amadeus: *Životní názory kocoura Moura. Spolu se zlomky životopisu kapelníka Johanna Kreislera, tak jak se náhodou zachovaly v makulatuře*, přel. Hanuš Karlach. Mladá fronta, Praha 1979.

Jean Paul: *Průprava estetiky. Vybrané části*, přel. Eva Maria Hrdinová. Nakladatelství centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, Olomouc 2016.

Jireček, Hermenegild (ed.): *Veselé čtení. Ze spisů českých starověkých i novověkých v jednu sbírku shledal a spojil Voksa z Plesu.* Eduard Hölzel, Olomouc 1860.

Jungmann, Josef: *Překlady II.* SNKLHU, Praha 1958.

Klicpera, Václav Kliment: *Deklamovánky.* Jan Host. Pospíšil, Praha 1841.

Klicpera, Václav Kliment: *Spisy Václava Klimenta Klicpery IX. Točník, Vítek Vitkovič, Svatý Ivan, Pindar a Korinna, básně a deklamovánky.* I. L. Kober, Praha 1863.

Klicpera, Václav Kliment: *Pravidla o bulce.*

Fr. Bačkovský, Praha 1906a.

Klicpera, Václav Kliment: *Kázání o přehrozném utrpení a moci ječmene, kterýžto v ruce hříšné se vydal, aby nás bratři a sestry svou libou chutí potěšil. S připojenými literami o zlých ženách.* Fr. Bačkovský, Praha 1906b.

Kortum, Carl Arnold: *Jobsiáda. Směšnohrdinský epos*, přel. Josef Hiršal. SNKLU, Praha 1961.

Kortum, Carl Arnold: *Die Jobsiade* <<https://www.gutenberg.org/ebooks/47608>> [9. 3. 2020].

Kotljarevskij, Ivan Petrovič: *Aeneida*, přel. Marie Marčanová, Zdeňka Hanusová a Jan Tureček-Jizerský. SNKLHU, Praha 1955.

Котляревський, Иван: ЕНЕЇДА <<http://poetyka.uazone.net/kotl.html>> [9. 3. 2020].

Krasicki, Ignacy: *Vojna mnichů a jiné básně*, přel. Erich Sojka. SNKLHU, Praha 1959.

Krasicki, Ignacy: *Monachomachja i Antymonachomachja.* Biblioteka Polska, Warszawa 1924 <<https://wolnelektury.pl/media/book/txt/monachomachia.txt>> [9. 3. 2020].

Lönnrot, Elias: *Kalevala*, přel. Josef Holeček, ed. Zina Trochová. Odeon, Praha 1980.

Lönnrot, Elias: *Kalevala. Suomalainen Kirjallisuuden Seura* <<http://neba.finlit.fi/kalevala/index.php?m=1&l=1>> [9. 3. 2020].

Mužík, Augustin Eugen: *Krůpěje rosy. Básně ve slohu národním.* J. Otto, Praha 1902.

Neruda, Jan: *Menší cesty.* SNKLU, Praha 1961. *Pravidla o bulce. Při tom Kázání o přehrozném utrpení a moci ječmena, kterýžto v ruce hříšné se vydal, aby nás bratři a sestry svou libou chutí potěšil. S připojenými litaniemi o zlých ženách.* J. Pospíšil, Chrudim [asi 1850] [Pravidla 1850].

Puchmajer, Antonín Jaroslav: *Nové básně.* Jan Herrl, Praha 1798.

Puškin, Alexandr Sergejevič: *Tři žerty*, přel. Hana Vrbová. Lidové nakladatelství, Praha 1975.

ПУШКИН, Александр Сергеевич: *Собрание сочинений в десяти томах. Том третий. Поэмы, Сказки.* Государственное издательство художественной литературы, Москва 1960.

Rubeš, František Jaromír: *Sebrané spisy*, ed. František Sekanina. B. Kočí, Praha 1906.

Rvačovský, Vavřinec Leander: *Massopust*, ed. Dušan Šlosar. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008.

Stiebitz, Ferdinand (ed.): *Římská lyrika.* SNKLHU, Praha 1957.

Václavek, Bedřich — Smetana, Robert (eds.): *České písně kramářské.* Svoboda, Praha 1949.

Vinařický, Karel Alois: *Sebrané spisy veršem i prosou I. Drobné básně.* I. L. Kober, Praha 1871.

Zíbrt, Čeněk (ed.): *Trapulky do bulky.*

Rýmovaná naučení o hře karetní. *Český lid* 13, 1904, č. 5, s. 197–203.

Zíbrt, Čeněk (ed.): *Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých.* O. Zachar, Praha 1908.

Zíbrt, Čeněk (ed.): *Pivo v písních lidových a znárodnělých.* Otakar Zachar, Praha 1909a.

Zíbrt, Čeněk (ed.): *Vavřince Leandra Rvačovského Masopust*, kniha o uvedení v pravou a Bohu milou pobožnost, skrz kratochvilné o dvanácti synech Masopustových, patriarších pekelních, rozjímání, roku 1580. *Český lid* 18, 1909b, č. 4, s. 161–185.

Zíbrt, Čeněk (ed.): *Sladovnické obyčeje, zábavy, slavnosti a pověry v nákladnických domech a pivovárech českých.* Otakar Zachar, Praha 1910.

LITERATURA

Civil, Miguel: *A Hymn to the Beer Goddess and the Drinking Song.* In R. D. Biggs — J. A. Brinkman (eds.): *Studies Presented to A. Leo Oppenheim, June 7, 1964.* University of Chicago Press, Chicago 1964, s. 67–89.

Čermák, Josef: Josef Havelka, významný informátor o českém národním obrození. *Sborník Národního muzea v Praze. Řada C — Literární historie* 3, 1958, č. 7, s. 1–27.

Gilman, Sander L.: *The Parodic Sermon in European Perspective: Aspects of Liturgical Parody from the Middle Ages to the Twentieth Century.* Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1974.

Jungmann, Josef: *Historie literatury české aneb Soustavný přehled spisů českých s krátkou historií národu, osvětlení a jazyka.* Nákladem Českého museum, Praha 1849.

Justl, Vladimír: *Václav Kliment Klicpera.* Orbis, Praha 1960.

Krejčí, Karel: *Heroikomika v básnictví Slovanů.* Nakladatelství ČSAV, Praha 1964.

Kusáková, Hana: Podoby a proměny žánru kázání v době vrcholného baroka. In: Stanislava Fedrová et al. (eds.): *Mezi deklamováním a románem. Proměny žánrů*

v české a slovenské literatuře. Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha 2006, s. 4–15.

Macura, Vladimír: *Hospoda v české vlastenecké kultuře.* In: Vladimír Novotný (ed.): *Hospody a pivo v české společnosti.* Academia, Praha 1997, s. 28–38.

Mareš, Petr: *Parodie jako forma intertextuality.* *Slovo a slovesnost* 73, 2012, č. 4, s. 285–298.

Nešpor, Zdeněk R.: *Náboženství na prahu nové doby.* Česká lidová zbožnost 18. a 19. století. Albis international, Ústí nad Labem 2006.

Petrů, Eduard: *Zrcadlo skutečnosti.* ISV, Praha 2002.

Rak, Jiří: *Pivo jako konstitutivní prvek vlastenecké ideologie.* In: Vladimír Novotný (ed.): *Hospody a pivo v české společnosti.* Academia, Praha 1997, s. 171–176.

Ryšavá, Eva: *Pivo a pijáci v českých kramářských písních.* In: Vladimír Novotný (ed.): *Hospody a pivo v české společnosti.* Academia, Praha 1997, s. 18–27.

Sládek, Miloš (ed.): *Vítr jest život člověka aneb Život a smrt v české barokní próze.* H & H, Jinočany 2000.

Sládek, Miloš (ed.): *Svět je podvodný verbíř aneb Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních*

a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století. Argo, Praha 2005.

Stehlík, Ondřej: Ugaritské náboženské texty.

Kanaánské mýty, legendy, žalmy, liturgie, věštby a zařikání pozdní doby bronzové. Vyšehrad, Praha 2003.

Strejček, Ferdinand: Deklamovánky a písně prvních českých besed. Historie a ukázky. B. Kočí, Praha 1924.

Strejček, Ferdinand: Humorem k zdraví a síle národa. Příspěvek k dějinám novočeského života kulturního a společenského. F. Topič, Praha 1936.

Šubert, František Adolf: Václav Kliment Klicpera. In: Václav Kliment Klicpera: Soubor spisů Václava Klimenta Klicpery I. Dramatická díla veseloherní. B. Kočí, Praha 1906, s. 5–22.

